

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
50/2019
14. december 2019

Cena 0,50 €

Ludo Stur

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

LITERÁT BENJAMÍN ŠKREKO
O NESTÁLOSTI INŠPIRÁCIE
Strana 4.

SLOVENSKÁ INTELIGENCIA
SA OPĀT ZIŠLA NA DEVINE
Strana 5.

PRESEDA MS M. GEŠPER
HODNOTÍ MATIČNÝ ROK
Strana 6.

MIESTNE ODBORY MATICE
VZNIKALI PRED STO ROKMI
Strana 7.

POSLEDNÝ BOJ STÍHAČA
MAJORA RAF OTTA SMIKA
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

My, čo už patríme k staršej generácii, sme kedysi nepoznali slovo bezdomovec. Nečudo. Nepoznali sme ich v reálnom živote.

Na našom území, presnejšie v bývalej rakúsko-uhorskej monarchii, sme ich nepoznali vyše dvoch storočí. Nevravím, že by sa nebol nejaký bezdomovec našiel, ale nebol to spoločenský jav. Boli tuláci, ktorí si vandrovku prisvojili ako životný štýl, hýbali sa svetom, roznášali chýry, boli širitelmi novínok v bežnom živote, prespávali v mlynoch, horárňach a na samotách, aby sa o deň-dva vydali ďalej. V zime akoby sa vytrhli, obyčajne mali vopred dohodnutého gazdu, že mu za lôžko v senniku a skromnú stravu pomôžu, kde treba. Od polovice 18. storočia však nikto nemohol byť bez bydlia. O to sa podľa zákona musela postarať jeho „domovská obec“. Každý občan monarchie mal svoju, obyčajne to bola rodná dedina alebo kde odmla žil, ona zodpovedala za to, že sa o svojich postará, a ak bude treba, dá robotu, ubytovanie aj miesto na svojom cintoríne. Vojsca prichádzajúci z frontov, len čo sa zvitili s rodnými, museli za richtárom obce, v ktorej mali domovskú príslušnosť, museli ohlásiť, že sú z vojny doma, aký je ich stav a či nepotrebnú pomoc.

Priznajme si, že November nám priniesol aj javy, ktoré sotvako očakával: bezohľadné výpalníctvo, vysoko organizované gangsterské bandy, podvodnícke tlupy s pyramidálnymi hrami, finančných zločincov, ktorí aj za pomoci reprezentantov štátu a súdnictva okrádajú národ o miliardy... a bezdomovcov.

Ak by ešte platili zákony Márie Terézie, každý jeden bezdomovec by mal svoju domovskú príslušnosť. A príslušná obec by bola povinná mu zabezpečiť prácu a strechu nad hlavou. Stav, na ktorý sa náš štát takmer pasívne roky prizera a ktorý aj obce a mestá riešia len akoby ľavou rukou a obyčajne v predvianočnom čase, je neudržateľný. Hanebný. Natoľko hanebný, že nejstujú ani presné údaje o slovenskom bezdomovstve. Zo starších štatistik a novších údajov väčších miest sa dá zistiť, že bezdomovcov je u nás asi dvadsaťštyritisíc. V Bratislave vyše dvetisícpäťsto. Otravné čísla, politici! Nechcem vám kaziť Vianoce, ale skúste venovať, prosím, slovenským bezdomovcom aspoň minútku zamyslenia.

Ján ČOMAJ

R - 2019055

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
50
9 770862 882007

Štátna volebná komisia potvrdila kandidátky a vyžrebovala čísla do volieb Dvadsaťpäť politických vizitiek pre voličov

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Politické strany, hnutia alebo koalície strán, ktoré sa chcú uchádzať o hlasy voličov, museli kandidátky na februárové parlamentné voľby doručiť zapisovateľovi Štátnej komisii pre voľby a kontrolu financovania politických strán najneskôr do polnoci prvého decembra. Urobilo tak dvadsaťpäť strán.

Všetky tieto politické strany sa budú prostredníctvom kandidátnych listín a mien na nich v parlamentných voľbách 29. februára 2020 uchádzať o priazeň voličov. Zaujímavosťou vyžrebovaného poradia je napríklad skutočnosť, že poradie otvára Slovenská strana Andreja Hlinku a uzatvárajú ho Socialisti.

■ ČÍSELNÁ SYMBOLIKA

Štátna volebná komisia vyžrebovala dvojku pre Dobrú voľbu. Za ňou sa v poradí umiestnila SaS s trojkou, Sme rodina so štvorkou, Slovenské hnutie obrody s päťkou, Za ľudí má šesťku, Máme toho dosť si bude písať sedmičku, Hlas pravice osmičku, Slovenská národná strana deviatku a desiatku uzatvára Demokratická strana. Na ďalších priečkach sa umiestnili 11. OĽaNO, 12. Koalícia PS/Spolu, 13. Starostovia a nezávislí kandidáti, 14. 99% – občiansky hlas, 15. KDĽ, 16. Slovenská liga, 17. Vlast', 18. Most – Híd, 19. Smer, 20. Solidarita – hnutie pracujúcej chudoby, 21. Hlas ľudu, 22. Maďarská komunitná spolupatričnosť, 23. Práca slovenského národa, 24. Kotlebovci – ĽSNS a napokon s poradovým číslom 25 zoznam uzatvárajú už spomenutí Socialisti.

■ ČO NASLEDUJE?

Proti rozhodnutiu štátnej komisii o zaregistrovaní kandidátky s úpravami alebo proti nezaregistrovaní kandidátky sa dá odvolať, informoval tlačový odbor ministerstva vnútra. Návrh na

vydanie rozhodnutia o ponechaní kandidáta na kandidačnej listine alebo návrh na vydanie rozhodnutia o zaregistrovaní kandidačnej listiny musí dotknutý politický subjekt podať na Najvyšší súd SR. Politická strana, hnutie alebo koalícia môže podať tento návrh do troch dní od prevzatia rozhodnutia štátnej komisii. Najvyšší súd SR rozhodne do piatich dní od podania návrhu.

Parlamentné voľby sa uskutočnia 29. februára 2020. Politické subjekty môžu na kampaň minúť najviac tri milióny eur vrátane dane z pridanej hodnoty. Musia mať transparentný účet.

Kampaň sa končí štyridsaťosem hodinovým volebným moratóriom.

■ MORATÓRIUM A VOĽBY

Prezidentka Zuzana Čaputová sa obrátila na Ústavný súd SR, aby posúdil, či parlamentom uzákonené päťdesiatdňové moratórium na volebné prieskumy nie je v rozpore s ústavou. Zároveň súd požiadala o pozastavenie účinnosti tejto právnej normy. Návrhom prezidentky sa bude ústavný súd zaoberať prednostne. Vyplyva to z vyjadrenia ústavného sudcu Martina Vernarského pre agentúru SITA. Dvaja

kandidáti obvinení políciou sú tiež novinkou parlamentných volieb. Lenže obvinenia Roberta Fica a Andreja Kisku nemajú vplyv na ich kandidatúru, vyhlásil predseda Štátnej volebnej komisii Eduard Bárany, inak renomovaný ústavný právnik. Iné by to bolo, ak by boli právoplatne odsúdení, vtedy by to mohlo zasahovať do poslaneckého mandátu.

■ PODMIENKA ÚČASTI

Hlasovať v parlamentných voľbách sa dá aj mimo miesta trvalého bydliska, a to na hlasovací preukaz. Občania Slovenskej republiky, ktorí budú v čase ich konania v zahraničí alebo tam majú trvalý pobyt, môžu voliť poštou. Obe skupiny voličov o to musia požiadať písomne alebo elektronicky. Žiadosť o voľbu poštou musia voliči s trvalým pobytom v zahraničí doručiť ministerstvu vnútra najneskôr päťdesiat dní pred dňom konania volieb. (V praxi najlepšie do sviatkov Vianoc.) Voliči, ktorí majú trvalý pobyt v SR a v deň volieb nebudú na Slovensku, musia o voľbu poštou požiadať obec, kde majú trvalý pobyt. V deň volieb je na voličovej všímavosti a pozornosti, aby sa vo volebnej miestnosti informoval o zmenách na kandidátkach politických strán, a ak mu nie je úplne jasný spôsob voľby, napríklad v situácii, že sprevádza osobu vyžadujúcu asistenciu, aby sa informoval u členov volebnej komisii, ako postupovať.

3 OTÁZKY PRE:

Jaroslava ZELINKU, predsedu Humenskej zberateľskej spoločnosti

Stále vieme nájsť nové zaujímavé témy

• V priestoroch humenského kaštieľa sa 23. novembra uskutočnil už šiesty ročník odborného seminára Historické pamiatky na Zemplíne s podtitulom Historické osobnosti regiónu Zemplína. Zorganizovalo ho OZ Humenská zberateľská spoločnosť. Čo vás vedie k tomu, že pripravujete takéto podujatia?

Pokiaľ viem, občianske združenia takéto semináre neorganizujú, ale na celom Slovensku chýbajú. Aj čitatelia SNN vedia, že organizujeme mnohé poznávacie zájazdy pre svojich členov a sympatizantov. Takto sme prešli drevené kostolíky na severovýchode Slovenska, mnohé hrady i kaštiele i architektonicky zaujímavé kostoly s cieľom poznať Slovensko. Prirodzene, najviac chceme poznať najbližšie

zemplínske prostredie. Nezabúdame pritom ani na miesta spojené s našou zberateľskou činnosťou – Kremnicu, Banskú Štiavnicu a ďalšie. Stretli sme pritom zaujímavých ľudí a výsledkom sú spomínané semináre, kde nám prednášajúci približujú pamiatky i osobnosti Zemplína.

• Toto už bol šiesty ročník. Na minulé ste popri pamiatkach zaradili do programu seminára aj významné osobnosti viažuce sa k Zemplínu. Predsa len, aj keď Zemplín sa rozprestiera na území Prešovského i Košického samosprávneho kraja, nevyčerpáte čoskoru tému?

Vďaka spolupracovníkom z Vihorlatského múzea a ďalších zemplínskych múzeí i rozhľadu lek-

torov Ivane Strakošovej, Zuzke Koščovej, Radovi Turíkovi, Miroslavovi Buraľovi, Matejovi Starjakovi a ďalším sa nám stále darí pre našich priaznivcov nachádzať ďalšie nové témy.

• Vám sú blízke najmä náboženské témy...

Zemplín v minulosti prechádzal zaujímavým obdobím aj v tejto oblasti. Popri drevených kostolíkoch, ktoré sme mapovali už aj v minulosti, tohto roku k nim pribudla téma Kult troch košických mučeníkov, ktorú nám priblížil prof. Peter Zubko z Arcidiecézneho archívu v Košiciach, či téma Klokočovskej ikony Bohorodičky, o ktorej nám porozprával duchovný Matúš Marcin.

Zhovárať sa Marián ŠIMKULIČ
Foto: autor

V SNN 51 – 52/2019
SI PREČÍTAJE

■ Súperenie kresťanstva s pohanstvom sa v našich končinách nevedelo v rukavičkách
■ Príbeh ako uhorský gróf Adam FORGÁČ vydal Turkom nedobytnú pevnosť Nové Zámky
■ Pred sto rokmi založili historicky prvý Miestny odbor Matice slovenskej v Martine

Mimovládny sektor posudzuje alternatívne médiá a útočí na ne Liberáli si vzali na mušku osvetu seniorov

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Len nedávno sa mimovládna organizácia Transparency International Slovensko prepožičala na neľahkú úlohu – presvedčiť seniorov, ktorým médiám môžu veriť, a táto téma sa v hlavnom meste Slovenska objavila znova. Voľby sa blížila a mimovládny sektor nechce nič prenechať náhode. Bez škrupúl propaguje denníky Sme a N, útočí na webový denník Hlavné správy.

V trochu pozmenenej podobe, ale s inými mediálnymi kalibrmi, než bol riaditeľ inštitúcie Gabriel Šipoš, pozvala nadácia SOCIA do zrkadlovej sály Primaciálneho paláca blogera a občianskeho aktivistu Jána Benčíka a spisovateľa Michala Hvoreckého. V rámci konferencie Mediálna gramotnosť (nielen) seniorov mali spolu vystúpenie, v ktorom Benčík označil ako tri kľúčové postavy dezinformačnej scény na Slovensku Tibora Rostasa, šéfredaktora časopisu Zem a Vek, bývalého redaktora RTVS Lubomíra Huďa a šéfa rádia Slobodný vysielateľ Norberta Lichtnera.

■ CIRKUSY A KOLOTOČE?

Benčík porozprával, že s konšpiráciami sa prvýkrát stretol v roku

2012. Koncom roka 2014 napísal svoj prvý blog a venoval ho Rostasovi. Hvorecký ho nabádal, aby povedal, či sa stretol počas komunizmu s takou nenávisťou ako dnes a či očakával, že sa z útrobov slovenskej spoločnosti vynorí toľko zla. Pobádal ho tiež k tomu, aby povedal, ako verejnosť upozornil na skutočnosť, že jeden z politikov má na hrudi vytetovaný hákový kríž. To vraj oslovilo aj mainstream. Hvorecký sa opýtal, či sociálne siete ohrozujú demokraciu u nás, na čo Benčík odpovedal, že svojím spôsobom áno.

Ako prvý z avizovaných rečníkov vystúpil na konferencii redaktor Denníka N Vladimír Šnidl. Priniesol si pomôcku: výťažok z internetového

denníka AE News a z denníka Sme. Obidve správy sa zaoberali situáciou na Slovensku po vražde Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej. Vysvetlil, že kým pod článkom AE News je podpis VK, čo podľa neho značí vedúci kolotoča, pod článkom v Sme je riadne podpísaný autor Michaela Štalmach Kušnírová. Z toho potom sformuloval záver, že dôverovať treba iba článkom, pod ktorými je podpísaný novinár. Lenže ako môže bežný čitateľ vedieť, či Michaela Štalmach Kušnírová nie je vedúcou kolotoča? Alebo nejakého podobného podniku? Šnidl išiel ešte ďalej a uviedol, že ak je pod článkom podpis kolotočiar alebo poslanca Smeru či novinára, hodnoverný je iba článok podpísaný noviná-

rom. Vystáva otázka, kto je novinár? Tlačový zákon definíciu novinára nepozná.

■ NÁZOROVÉ GETO

Na konferencii ďalej vystúpil Peter Jančarik, ktorý sa pochválil, že je spoluzakladateľ projektu konšpiratori.sk. Stránka má význam pre rozhodovanie veľkých firiem, komu zadajú inzerciu. Títo samozvanci sa rozhodli vrátiť cenzúru do mediálneho prostredia, a tým ekonomicky znemožniť médiá alternatívneho prúdu.

Organizátori konferencie evidentne mali záujem preferovať liberálne médiá. Holandská nadácia SOCIA pôsobí na Slovensku od roka 1991. Prednášateľom bol redaktor

Denníka N, ktorý založil ESET. Ten istý ESET financuje liberálnych politikov. Oligarchické skupiny dosiahli v printových médiách názorové geto. Ak sa predsa vyskytne alternatívne médium, pohotový Benčík ho okamžite udá. A čuduje sa, že je považovaný za eštablíčka. Upozornili sme organizátorov, že na Slovensku sa sedemdesiatpäť percent občanov hlási ku kresťanstvu. Mali by to rešpektovať a nevnučovať ľuďom model liberálnej demokracie. Jančarik poznamenal, že máme ústavne zakotvenú liberálnu demokraciu, takže je to v poriadku. Nie je to pravda, ale propagandistom mediálnej gramotnosti vlastná negramotnosť neprekáža.

Expresné schválenie zákona roka prekvapilo aj samotného predkladateľa Za zákon roka sedemdesiatosem poslancov

Štefan ZLATOŠ – Foto: internet

Stalo sa to, v čo dúfal iba optimista. Národná rada Slovenskej republiky schválila po rekordne krátkej rozprave pléna návrh štátneho rozpočtu na rok 2020. Dokonca svoj súhlas k textu zákona roka dalo až sedemdesiatosem poslancov.

Rozpočet verejnej správy na budúci rok počíta s poklesom úrovne verejného dlhu tesne pod hranicu päťdesiatich percent HDP. Do roka 2020 sa má dlh ďalej znižovať, a to k úrovni štyridsiatich piatich percent HDP. Návrh rozpočtu jednotne podporila koalícia, proti bola opozícia a niektorí nezaradení poslanci.

■ ODHADY NESEDIA

Slovensku sa v tomto roku nepodarí dosiahnuť vyrovnané hospodárstvo. Deficit verejných financií má dosiahnuť 0,68 percenta hrubého domáceho produktu. V budúcom roku by mal schodok klesnúť na úroveň 0,49 percenta, to je odhad predkladateľa – ministerstva financií a vlády. Odhad

Ani minister financií Ladislav KAMENICKÝ, podľa jeho vlastného vyhlásenia, nečakal, že mu rozpočet, o ktorom sa dost rozporuplne a znevažujúco vyjadrovala najmä opozícia, prejde hlasovaním v parlamente po takej krátkej rozprave.

bankového sektora je horší – pohybuje sa na úrovni jedného percenta a niektorí mediálni experti už uvažujú aj o pol druhu percente. Reálne je však asi predpokladať „zlatý stred“, vývoj i náznaky výdavkovej časti tomu nasvedčujú. Vyrovnané hospodárstvo by teda malo byť najskôr od roka 2021, to však tiež možno spochybniť, lebo v dnešnej politickej situácii iba ťažko odhadnúť povolebný politický, a teda aj ekonomický vývoj Slovenska.

Rezort financií medzi hlavné priority zaraďuje ozdravenie verejných financií s cieľom dosiahnuť ich dlhodobú udržateľnosť. Aj preto sú v schválenom zákone zapracované na príjmovej, ako aj výdavkovej strane taktiež viaceré zámery vlády, realizované prostredníctvom racionalizačných opatrení, ako aj ďalšie schválené alebo pripravované legislatívne zmeny. Je to nevyhnutné, pretože po novom dochádza napríklad k zníženiu príjmov štátneho rozpočtu z dôvodu vypustenia odvodu zo zisku od štátneho podniku Lesy SR v sume päť miliónov eur. Z dôvodu rastu minimálnych dôchodkov sa zvyšujú výdavky rezortu práce

o 80,5 milióna eura. V kapitole ministerstva zdravotníctva sa zvyšujú výdavky o 4,55 milióna eura v súvislosti s krytím výpadku príjmov verejného zdravotného poistenia z dôvodu schvaľovania novej zákona o dani z príjmov, ktorou sa rieši podpora mobility pracovnej sily a má sa zaviesť inštitút podnikových bytov. Ministerstvo upustilo aj od zámeru zvýšiť spotrebnú daň pri tabaku, ktorá mala priniesť do štátneho rozpočtu dodatočné zdroje.

■ SPOMALENÝ RAST

Rast slovenského hospodárstva by sa mal v tomto končiacom sa roku spomaliť na 2,4 percenta HDP, a to najmä pre slabší výkon eurozóny. Vlačnejší výkon ekonomiky bude pokračovať aj v roku 2020, pričom rast HDP dosiahne 2,3 percenta – predpokladá ministerstvo financií. Zamestnanosť sa v budúcom roku udrží na rovnakej úrovni. Miera nezamestnanosti tak asi zopakuje tohtoročné historické minimum na úrovni 5,8 percenta. Priemerná nominálna mzda v budúcom roku stúpne o 4,7 percenta a dosiahne hladinu 1139 eur.

VŠIMLI SME SI

Keď mi začiatkom deväťdesiatych rokov niektorí známi z Demänovskej doliny, z ktorých sa zo dňa na deň stali urbánci, hovorili o svojich zámeroch, čo mienia urobiť s vrátenými pozemkami a lesmi, liptovské droby, ktorými ma vtedy pri návšteve jednej skromnej chatky na brehu Demänovky hostili (ved' som bol novinár z hlavného mesta a vtedy to ešte zavážilo), mi akosi horkli v ústach...

Nejasnosti okolo Jasnej

Jasnú zmenila chamtivosť na developerské eldorádo.

Ten istý pocit som mal, keď skveleho hoteliera, výtvarníka a básnika Štefana Packu akosi rýchlo vykvasení podnikatelia odvolali z funkcie riaditeľa Grandu v Jasnej. Odvtedy som už nemal dôvod napísať reportáž z tohto čarovného miesta titulom Jasne Jasná. Ten mi potom ukradli marketingári strediska na svoju reklamu... Katku Šarafinovou z toho vynímam. Takého „granda“, ako bol Štefan Packa, v slovenskom cestovnom ruchu som odvtedy nestretol. Aj sme prestali do Jasnej chodiť. Nebolo o čom. Už sa tam neorganizovali povestné stretnutia umelcov, ktoré tu s takou nonšalantnosťou viedli Tibor Bartfay a Marián Prešnajder. A lyžovaniu som neholdoval od čias, keď nás naši učitelia ako žiakov zo zemplinských nížin bez inštruktorskej prípravy vyhnali raz na Bačovú roveň nad Bôcou a potom na Otopné, kde sme sa div nepozabíjali... Až predvlani v marci ma k Domu horskej služby na Bielej púti vyviezol môj holandský priateľ Walther Smeitink, aby sme tu naložili mladého inštruktora lyžovania Jakuba Škarabelu z Třebíča, ktorý sa po celej sezóne mal stretnúť so svojimi rodičmi v Pieninách, kam sme ho mali dopraviť. Povieť vám, ja som Jasnú nespoznal! Miesta, ktoré mi v tejto prírodnej rezervácii boli predtým dôverne blízke, sa zmenili tak, že mi krvácalo srdce. Novinár by zrejme nemal používať také citovo zafarbené slová, ale ak by to nebolo v novinách, použil by som ešte horšie na pomenovanie stavu, čo tu za pár rokov dokázala ľudská chamtivosť a bezohľadnosť! Jasná je totálne zdevastovaná a ani sa nečudujem, že na developerskú nenažranosť už tam nepostačujú elektrické siete ani poddumberské pramene. Preto mi liptovské droby horknú v ústach...

Emil SEMANCO – Foto: archív

Prechodné obdobie novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky je veľmi sporné Únia nemá šancu dodržať vlastnú legislatívu

Prijat' zopár dobre znejúcich hesiel, nazvať ich prechodným obdobím a dúfať, že poľnohospodári členských krajín Európskej únie budú čakať na zázrak. Aj tak možno pochopiť význam čohosi, čo sa ponúka v rámci novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie.

Poľnohospodári členských krajín EÚ sa dočkajú prechodného obdobia Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ (SPP) v dĺžke najmenej jeden rok. Na Rade ministrov poľnohospodárstva a rozvoja vidieka o tom rokovali agroministri členských krajín EÚ. Navonok veľmi dobrá správa, má však iba „drobný“ zádrž – legislatívne nie je možné túto jednoročnú lehotu dodržať. Vzhľadom na súčasný stav tvorby a existencie zákonov, nariadení a vyhlášok v oblasti SPP ide totiž z praktického pohľadu o nevykonateľnú dĺžku prechodného obdobia.

Európska komisia prišla s návrhom prechodného obdobia pre novú Spoločnú poľnohospodársku politiku na jeden rok. Lenže máme už koniec roka 2019, nové vedenie Európskej komisie sa iba teraz sformovalo a schválilo, a nie je známy viacročný finančný rámec. Rok 2020 by mal byť pritom prechodným rokom. Z pohľadu procesov i nastavenia nových systémov a ich implementácie pre poľnohospodárske platobné agentúry to je veľmi krátky čas.

„S viacerými ministrami sme sa zhodli, že ide o príliš ambiciózný návrh. Naším poľnohospo-

dárom musíme poskytnúť stabilitu a jasnú transparentnosť pri procese prechodu na novú SPP,“ povedala na margo najnovšieho problému

ČO INÍ NEPÍŠU

Gabriela Matečná, podpredsedníčka vlády a ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a podpredsedníčka SNS.

Európska komisia (EK) v návrhoch pre SPP po roku 2020 navr-

huje, že členské štáty EÚ začnú vykonávať svoje Strategické plány (SP) od prvého januára 2021. Znamenalo by to, aby predložili EK svoje strategické plány najneskôr do prvého januára 2020. Tá by tieto plány schválila počas roka. To však nie je možné. Vzhľadom na súčasný stav legislatívy v Európskom parlamente aj v Rade EÚ je zrejme, že základné akty a nasledujúce delegované a vykonávacie akty do januára 2020 nebudú formálne prijaté. Prechodné obdobie si bude vyžadovať rozšírenie uplatniteľnosti existujúceho právneho rámca a prispôbenie určitých pravidiel, aby sa zabezpečila kontinuita SPP až do zavedenia nového systému. Návrh na predĺžené prechodné obdobie bude potrebné prijať pred letom 2020.

Agroministri rokovali aj o podpore a ochrane včelárov. „Naším cieľom by malo byť nielen zvyšovanie počtu včelstiev, ale aj ochrana našich včelárov a spotrebiteľov pred falošným a nekvalitným medom z tretích krajín. Informovala po stretnutí slovenská agroministerka.

Ján ČERNÝ
Ilustračné foto: Štefan KAČENA

Po voľbách sa spieva inak

Ludovít ŠTEVKO

Aj keď mali posledné parlamentné voľby jasného víťaza, v konečnom dôsledku aj tak vyhrali protestné hlasy. A najväčšiu facku vo voľbách v roku 2016 dostali prieskumné agentúry – za neprofesionalitu. Lenže profesionalita na prieskumnom poli (česť výnimkám) už roky nič neznamená, naďalej sa budú majitelia početných jednorazových agentúr vyhovárať na nerozhodnutých voličov, ktorí spôsobujú v ich výskumoch veľké omyly a zmätky. Pravda však bude inde – v zmanipulovanej metodike, ovplyvňovaní verejnej mienky na objednávku zákazníkov. Americký vedec, štatistik a novinár George Horace Gallup a jeho ústav na výskum verejnej mienky sa zmýlil vo svojej dlhej histórii iba raz, keď v roku 1948 predpovedal s predstihom niekoľkých mesiacov porážku Harryho Trumana, no ten prezidentské voľby vyhral. Pre Ameriku to bol šok a ústav takmer skrachoval. Mnohé slovenské agentúry sa môžu mylíť pravidelne, niekoľko dní pred prezidentskými aj parlamentnými voľbami, a nijako ich to nevyruší z pokojného spolunažívania s objednávateľmi prieskumov. V tejto našej situácii by bolo vari múdrejšie, ak by si politické strany zaplatili známu vešticu babu Vangu. Mali by to lacnejšie a možno aj presnejšie predpovede.

Každé doterajšie voľby mali popri spoločných črtách, ako je sľubovanie nesplniteľného, aj svoje zvláštnosti. Ak kedysi naivní občania uverili Dzurindovým bájkam o dvojnásobných platoch, tak dnes sa už zdráhajú uveriť aj tomu, kto hovorí pravdu, a sú náchylní uprednostniť toho, kto iba kritizuje a udu-páva pod čiernu zem všetko, čo urobila pre ľudí momentálna vládna

garnitúra. Dnes sú techniky manipulácie o level vyššie. Dnes mediálna mašinéria pôsobí na obecensť tak, aby sa mu páčili politické novotvary pravicovo-liberálneho razenia, za ktorými stoja finančné skupiny aj mimovládka a, žiaľ,

KOMENTÁR

i exhibicionisti, lebo sú zábavní – rovnako v šoubiznise ako v politike. Vytvorila sa tradícia osočujúcich útokov na národné a sociálne orientované strany. Tri mesiace pred nadchádzajúcimi parlamentnými voľbami sa ukazuje, že frekvencia týchto útokov ešte porastie.

Vo voľbách do slovenského parlamentu koncom februára 2020 sa uchádza o priazeň voličov dvadsaťpäť politických strán a hnutí. Pri pohľade na dvojčíferné číslo si človek musí položiť otázku, kde sa na

malom Slovensku berie toľko malých trífalých strán, ktoré sa so svojím ansámblom pokúšajú o takmer nemožné: prekročiť prah zvoliteľnosti do parlamentu, hoci také voľby do zboru zákonodarcov sú pre tieto stráničky a ich prípadných donorov dosť drahý špás. Ale ako vždy, aj tu platí Cicerovo: Nihil fieri sine causa potest – nič sa nemôže stať bez príčiny. Cieľom predvolebnej hry outsiderov je heslo našich facebookových a televízno-reklamných čias – nie je dôležité zvíťaziť, ale zviditeľniť sa. A čo, keď sa niektorým z nich podarí vstúpiť na scénu veľkej politiky ako v minulých voľbách Borisovi Kollárovi, ktorý sa zviditeľnil v televíznej Smotánke, ľúbostnými zápletkami na stránkach bulvárnej tlače a publicitou o mimoriadnej starostlivosti o vlastné mnohoženstvo. Kollár z tejto popularity zrejme vyťaží aj teraz, veď sa vyťasil príťažlivým vizuálom na bilbordoch: „Myslím srdcom.“ Naozaj, Boris má veľké srdce a nechýba mu ani politické vzrušenie. Mal by viac myslieť rozumom, lebo mu chýba jasnejšie programové ukotvenie, lenže koho by už zaujímal program jeho strany alebo jeho kontroverzná minulosť!

Pohnútky volebného pechorenia malých, sotva rozoznatelných

strán sú rôzne. Okrem mocenských záujmov rôzne sú aj súkromné motívy lídrov zavedených strán alebo nových strán aspirujúcich na popredné miesta v rebričku volebnej úspešnosti. Andrej Kiska sa chce pomstiť Ficovi, Veronika Remišová utiekla pred politickým krachom Igora Matoviča do sľubného Kiskovho náručia, Matovič chce zosadiť z koalíčných stoličiek osobných nepriateľov: Andreja Danka, Roberta Fica, a dokonca aj Bélu Bugára. Matovič vie v politike žonglovať ako v cirkusovom šapitó. Na kandidátke sa po odidencoch z jeho strany objavili noví, politikou neošúchaní mená: jednotkou je „obyčajná žena z východu“ Mária Šofranko, v prvej desiatke prostoduchý zabávač Jožo Pročko, tenista Karol Kučera, bývalý mimoriadne nevýrazný redaktor Kristián Čekovský a mimoriadne výrazný rusofób Jaroslav Naď (nespravodlivo poškvrnený vyzvedačstvom). Samotný líder OĽaNO má čarovné, zvoliteľné číslo 150.

Každá strana má v predvolebnom ringu vlastnú stratégiu, ako zaujať voliča, a na bilbordoch napísané vlastné zaklínadlá, ktoré platia len do volieb. Po voľbách sa potom spieva iná pesnička.

Protézové postoje opozície

Ivan BROŽÍK

„Zaujímame postoje namiesto toho, aby sme stáli,“ tak znie pomerne presný preklad časti textu pesničky dnes, žiaľ, už „iba“ legendárneho Karla Kryla Demokracie. Postojov sú plné médiá, postoje sa zdieľajú na sociálnej sieti, len tých pevne stojacich vidieť či počuť akosi málo. Ak predseda percentami ešte stále najsilnejšej politickej strany vyhral predchádzajúce parlamentné voľby napriek úsiliu opozície, teraz má najväčšiu šancu vyhrať ich práve vďaka opozícii. Položme si teda otázku, čo je to politika, verejná politika. Spravidla nájdeme vysvetlenie, že je to čosi ako hľadanie a riešenie problémov. Napríklad v školstve – vo vzdelávaní, v zdravotníctve, kultúre, doprave, nezamestnanosti. A tak by sme mohli bod po bode vymenovať všetky dôležité sféry života spoločnosti. Takže, ide v podstate

o hľadanie a riešenie problémov. Nateraz sme svedkami ich vyhľadávania, a tu si nemožno byť istým, či vyhľadávanie je významovo to isté ako hľadanie. Ale aj keby bolo. Stále chýba to riešenie. Na Slovensku sa zaužívalo, že povinnosťou

POZNÁMKA

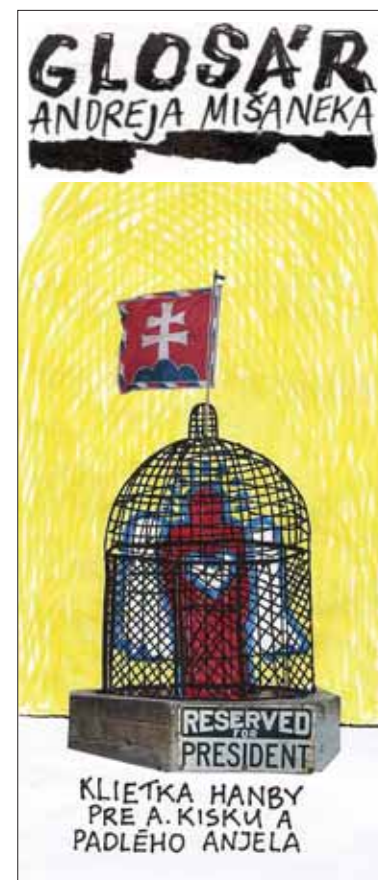
opozície a jej politik je poukazovať na nedostatky, prechmaty, nepravosti a priam aj podvody. Nie je to celkom pravda. Jej povinnosťou je tiež zároveň ponúkať riešenia. To je pravidlo verejnej politiky, inak ide iba o verejnú kritiku. V tomto smere je tak naša opozičná politika bezzubá ako ústa storočného starca. Na jednej strane – pre jednoduchšieho voliča je možno ľúbivé vypočuť si, že ten, tamten či onen je grázol, vrah a zlodej a ďalej už nepotre-

buje nič. Obraz svojho nepriateľa si zavesí doma v kuchyni na stenu a po dlhých tmavých večeroch sa naň čoraz viac rozčúlene pozerá. A v tomto kontexte je výraz „rozčúlene“ naozaj iba milosrdným eufemizmom. Lenže, v nijakej spoločnosti, ani v tej takmer vo všetkom výnimočnej slovenskej, nežije iba „jednoduchší“ volič. No ten hlbavší potrebuje od politikov viac. Povedzme – tie riešenia. Bez nich nie je ochotný voliť. Voľby v takej situácii nemajú pre neho význam, lebo v ich výsledku nevidí nijaké riešenie. Opozícia sa spolieha, že voliča naláka na modré tričká, žlté tričká alebo aj mokré tričká. Pri všetkej úcte – nie je to tak trochu urážka svojprávnosti? Dokonca ani len sľuby, že ak vyhrá, pozatvára tých a oných, neznamenajú v podstate nič. Nič okrem vyjadrenia

pomsty. V demokratickej spoločnosti totiž je úplne samozrejme, že kto prestúpi zákon, musí si odpykať trest – v zmysle zákona. Sľuby o zatváraní voličom sú asi také „výchovné“, ako sľubovať dieťaťu vreckové, ak si po sebe uprace neporiadok.

Koalícia a opozícia. A voľby. Štvrtým elementom vo výbere je volič. Je prirodzené, že opozícia hľadá na koalícii akúkoľvek omrvinku, a je úplne prirodzené, ak sa to deje aj v opačnom garde. Ale to je boj o pozície, nie politika opozície. Nie tá dobrá, konštruktívna, inšpiratívna, ponúkajúca vyššiu pridanú hodnotu. Politici, najmä opoziční, dumajú, ako k volebným schránkam pritiahnúť nevoličov alebo nerozhodnutých voličov. A útočia na tých rozhodnutých, ktorí veria aspoň nejakému zámeru.

Keď sme boli malé deti, rodičia i v škole nás učili, že ukazovať prstom na niekoho je prejav neslušnosti. Čo sa však deje na našich „politických“ každodenných tlačovkách? Iba ukazovanie prstom. Argument, že nemôžu viac zo svojej pozície opozície neobstojí. Musia viac – musia predkladať vízie. Musia ponúkať riešenia. Alebo je u nás naozaj už všetko naopak?

SPOZA OPONY

Volakedy kolovali sarkastické otázky na tému Pražské povstanie českého ľudu. Jedna znela: Aký rozdiel je medzi pražským povstaním a filmom o pražskom povstaní? Odpoveď: Film je o päť minút dlhší. Na otázku, čo bolo najťažšie počas Pražského povstania, odpoveď znela: tá hrôza vydržať tri dni len o suchej saláme a pive. Samozrejme, odrážalo to aj slovenské sebavedomie, ale, skrátka, neobišlo ani Slovenské národné povstanie. Osobitne po tom, keď sa do čela československej politiky dostal Gustáv Husák. Otázka znela: Čo je to druhá svetová vojna? Odpoveď: Druhá svetová vojna je krátko epizóda v Slovenskom národnom povstaní...

Isteže, sarkazmus sa týkal rozdielných národných pováh, ale najmä išlo o reakciu na každoročnú obrovskú propagandistickú vlnu, priam propagandistické orgie vo všetkých médiách, svet akoby prestal jestvovať a oslavovalo sa, pripomínalo sa a, samozrejme, vyznamenávalo sa.

Verchuška dlhé desaťročie oslavovala najmä Pražské povsta-

nie, potom Májové povstanie českého ľudu. Slováci postupne SNP, najmä po tom, čo v roku 1964 prišiel na oslavy dvadsiateho výročia do Banskej Bystrice jeden z dvoch najsilnejších mužov sveta sovietsky predstaviteľ Nikita

sľušný, ale Prahou, respektive ultrakonzervatívcem a antislovákom Novotným dosadený Čech. V špičke, v médiách či vo vysokých školách až po povedzme šéfov literárnych múzeí prišlo po roku 1945 na Slovensko, ale oso-

františkáni) rozpovedal príhody z pražského povstania – úplne inak ako vládny monopol na dejiny. Hlavnou vojenskou silou boli tzv. vlasovci. Vedenie povstania sa s nimi a Nemcami dohodávalo. Keď sa dosiahla dohoda

sovietska smrť, ak sa neprebijú na americkú stranu. Hovoril, akým trikom americkí dôstojníci vydali generála Vlasova napospas soviptom, podobne ako Briti zradne vydali v susednom Rakúsku soviptom ruských kozákov, ktorí bojovali proti Červenej armáde.

Neboli to pre mňa alternatívne, ale skutočné dejiny, fakty. Pred niekoľkými rokmi, s odstupom mnohých desaťročí, sa stali prístupné v českých knihách.

Je množstvo faktov z vojnových rokov, s ktorými sa musíme vyrovnáť. Ak sa dnes vedie medzinárodný diplomatický a televízny súboj okolo pamätníkov osôb z konca druhej svetovej vojny v Prahe, môžeme si my so slovenským odstupom výraznejšie uvedomiť, že ide vlastne o to, ako sa Pražania (či Česi) vyrovnávajú s vlastnými dejinami. Ako sa vyrovnávajú s faktmi, ktoré, pokiaľ ide o vlasovcov, sú v dostatočnej miere už roky prístupné. Namiesto toho sa v Prahe opäť odohrávajú propagandistické orgie s ignorovaním faktov, lenže tentoraz naopak. Možno taká je česká povaha, ale mali by sme mať na pamäti že nielen ona.

Prečo aj Česi ťažko prijímajú fakty

Dušan D. KERNÝ

Chruščov. Povstanie slúžilo aj ako zbraň v rôznorodom politickom zápase.

Zápas o Slovensko bol nemalý. Pre istotu v dôležitých funkciách tu bol ne jeden Čech, aj keď bol naporúdzí rovnocenný či lepší Slováč. Až do roka 1968 sa brzdil Husák, opatrná dvojica Dubček – Biľak musela mať na pamäti, že referát na ústrednom výbore komunistickej strany v Bratislave, ktorému podliehala celá bezpečnosť, silové zložky a justícia, obsadzoval veľmi

bitne po roku 1948, nemalo vzdelaných Čechov. Spoločné mali v prevažnej väčšine, že dokonale zvládli slovenčinu a časť z nich prichádzala z radov Československej ľudovej armády. Bola to zvláštna atmosféra marxistickej ostražitosti voči ľudákovi, práve tak ako voči buržoáznym nacionalistom a maticiarom.

Jeden z tých integrovaných do bratislavského prostredia mi pri poludňajších prestávkach vo vinárni Malí františkáni (na večerné posedenia boli Veľkí

o odchode nemeckých jednotiek, pri prechode línii si parlamentári z oboch strán vzájomne v pozore ukázkovo salutovali, teda povstanci salutovali vysokým dôstojníkom wehrmachtu či SS. Rozprával, ako sa dosiahla dohoda, že „vlasovci“, dovtedy bojujúci na strane Nemcov, proti nim obrátili zbrane. Opisoval hororové scény, ako bolo vidno na všetko odhodlaných „vlasovcov“ ťiahnuť, strieľajúc na všetky strany stredom ulice. Bol im ľahostajný život, boli v poslednom ťažení. Hrozila im

SEBAOBRAHA

Od prvého decembra musia vodiči veľmi rýchlo zmeniť svoje doterajšie návyky či skôr zlovyky, najmä v súvislosti so zaberaním priestoru pre chodcov a obmedzovaním ich voľného pohybu. A sme zas pri, alebo presnejšie na chodníkoch. Ak už nie ste práve ohladuplní a myslíte si, že vaše práva ako vodičov sú neobmedzené a najmä chodcom nadradené, mylíte sa. Chodníky sa totiž opäť po niekoľkých rokoch vracajú chodcom, teda tým, pre ktorých boli pôvodne vybudované.

Parkovanie po novom

Podme však postupne. Hlavná zásada znie, že vodič nesmie ohroziť chodcov na chodníku alebo chodcov prechádzajúcich cez cestu, na ktorú vodič odbočuje, pri odbočovaní na miesto mimo cesty, pri vchádzaní na cestu a pri otáčaní alebo pri cúvaní, alebo – zastaviť vozidlo na priechode pre chodcov alebo na priechode pre cyklistov, ak to nevyžaduje bezpečnosť cestnej premávky.

Vodič môže v určitých situáciách vojsť aj do zákazu vjazdu a zaparkovať tam svoje vozidlo. Zákazová značka však musí byť doplnená o informačnú – doplnkovú – so znením „dopravnej obsluhy vjazd povolený“. V tomto prípade je možnosť parkovať za takouto značkou samozrejme pre vozidlá zabezpečujúce zásobovanie (nakládku alebo vykládku tovaru), opravárenské, údržbárske služby alebo komunálne a podobné služby, vozidlá s parkovacím preukazom pre osoby so zdravotným postihnutím, vozidlá taxislužby, vozidlá, ktorých vodiči, prípadne prevádzkovatelia, majú v miestach za značkou bydlisko, sídlo, garáž alebo prevádzku, alebo iné obslužné vozidlá.

Pri státi musí zostať voľný aspoň jeden jazdný pruh široký najmenej tri metre pre každý

smer jazdy. Z toho vyplýva tiež, že ak je komunikácia užšia ako šesť metrov a má obojsmernú premávku, aj parkovanie v nej je vylúčené.

Vodič motorového vozidla po novom nesmie zastaviť a stáť na cestičke pre cyklistov a na chodníku. Iní účastníci cestnej premávky než chodci totiž už nesmú chodník používať. To neplatí, ak dopravnou značkou alebo dopravným zariadením je určené inak alebo ak ide o zastavenie alebo státie vozidla, pri ktorom ostane voľná šírka chodníka najmenej 1,5 metra okrem zóny s dopravným obmedzením spočívajúcim v zákaze zastavenia alebo státi a zóny s platným alebo regulovaným státiem. V takejto zóne je na chodníku povolené zastavenie alebo státie iba bicykla a motocykla, pri ktorom ostane voľná šírka chodníka najmenej 1,5 metra. Jednoducho povedané, ide o šírku, ktorá je dostatočná pre bezproblémový pohyb mamičiek s detským kočíkom či invalidných vozíkov – s primeranou rezervou po oboch stranách.

(čj)

Literát humorista Benjamín ŠKREKO: Traja mudrci z Východu neprišli z Prešova... Inšpirácia je márnivá dáma a dlho si preberá

Zhováral sa Ivan BROŽÍK – Foto: archív B. Š.

Konštatovaniami a tak trochu aj epigramami začínal už takmer tradičný rozhovor pri našom koncoročnom stretnutí Benjamín ŠKREKO, básnik, humorista, aforista, rozhlasový a divadelný dramatik, publicista, novinár, redaktor...

• Na prelome rokov sa tradične rozprávame o tradíciách. Aké miesto majú tradície vo vnútornom svete človeka „doby modernej“?

V chápaní tradícií a ich miesta v živote som konzervatívec. Z historického hľadiska sú súčasťou mojej sociálnej identity rozličné rituály a zvyky ešte z pohanských čias, a to vďaka tomu, že v značnej miere prenikli aj do náboženstva určujúceho náš duchovný rozmer. Nesú v sebe kultúru slovenského etnika, ktorá nás svojimi prvkami spája s ostatným kresťanským svetom, ale súčasne nás povyšuje na rešpektovaný národ. Pri zmienke o modernej dobe sa musím poumiať, ako detinsky sa mnohí inteligenti a vzdelanci bijú do hrude, že oni nie sú žiadni lazníci a miestni patrioti, ale v prvom rade ľudia s visačkou Made in Europe alebo rovno Universe. Ja im

INTERVIEW

to neberiem, ale sám neviem prekročiť svoj tieň a som najmä Slovák, tak ako je väčšina Nemcov Nemcami a Maďarov Maďarmi. Pradávní roľníci sponad Dunaja mi vložili do génov rytmus prírody, svätenie slnovratov, začiatok orby, vyhánanie dobytky, kosenie lúk a dožinky, spolupatričnosť, plodivosť, bujarosť i pokoru. Na tomto základe a s oporou viery ma moji predkovia priviedli zasa k vedomiu vlastnej hodnoty, identity a sebaúcte.

• Aj v mnohých mladých rodinách sa dodržiavajú vianočné zvyky, stále je tu to novoročné zasielanie vinšov, dokonca často písaných úprimne. Prejdú však Traja králi a zrazu sme my ľudia zlí na seba ako „psy“. Teda tak sa vraví, aj keď pes zlyhá asi v pravom slova zmysle nevie byť. Prečo získava navrch medziľudská zloba?

Vianoce sú dvojnásobným sviatkom, pôvodne ako oslava zimného slnovratu, v kresťanstve ako pocta narodeniu Ježiša Krista. Z pohanských čias sa u nás zachovalo množstvo zvykov spojených s pôdou a dobytkom, ale

priemyselný vek ich už vytlačil až na okraj folklóru. Ešte sa drží spoločné stolovanie rodín, vinšovanie u susedov, telefonáty... Len s pohľadnicami sa mi to zdá bledšie, veď ani ja sám

ide o sprievodný jav samotnej podstaty človečenstva. Prví ľudia žili v malých skupinkách, ktoré keď na seba narazili, tak jedni druhých okamžite pozabíjali. To sa táhá celé dejiny, zväčšené

Dlho by sme vyratúvali označenia, ktoré by sme mohli pripojiť k profesijným a tvorivým výstupom Benjamína ŠKREKA, a aj keď nie je na stránkach SNN nováčik, stále má našim čitateľom čo povedať.

so už dobrých desať rokov žiadnu neposlal. Ale tak mi treba, teraz sa musím s mobilom na uchu vyjachtávať, aby sme si s partnerom nevinšovali to isté kliše. Ale s tou trojkraľovou zlobou, našťastie, nemám vlastné skúsenosti. Ostatní mi na ne skôr veselé spomienky, napríklad ako keď som sa nazdal, že mudrci od Východu znamenajú, že prišli z Prešova. Menej som sa smial, keď mama zamaskovala najstarších bratov za Troch kráľov, z najmladšieho urobila anjela a mne sa ušiel už len Kubo. Vyhnala nás z Trnavy v kostýmoch do Hrnčiaroviec tri kilometre cez rolu a za mnou ostávala v snehu cestička od sĺz, stekajúcich tvárou cez sadze. A to ma ešte bratia u krstnej zhodili na zem a tĺkli palicami so spevom „Vstávaj, Kubo, hore...“ Ale predsa len k tým nešťastným medziľudským vzťahom ešte pár slov. Asi by sa patrilo zväzdať zlo na súčasnú dobu ad hoc ako dôsledok existenčnej neistoty, pachtenia sa, zavisť a podrazov, ibaže podľa mňa

na vojny s miliónmi mŕtvych... A budú ďalšie? Energetické? Potravinové? Surovinové? Klimatické? To si netrúfam domýšľať, iba sa modlím, aby mal kto z preživších zdvihnúť štafetový kolík a doplažiť sa k najbližšiemu prameňu.

• Moc, vplyv, majetky... Pre niekoho je to méta. Život, spokojný a šťastný, by však mal byť o niečom úplne inom. Ako a pomocou čoho je v ňom možné hľadať a nachádzať vlastné šťastie, ktorého sa nikto nebude chcieť zmocniť ani nebude nikomu trňom v oku?

Nemám predstavu, ako by sa ľudstvo mohlo dopracovať k univerzálnemu pocitu šťastia. To by sa muselo premeniť na jednu celosvetovú populáciu rovnako naprogramovaných robotov. Preto sa ani nepokúsim o nejaké naivné odporúčania, iba vyslovím želanie, akým smerom by sa mal vývoj uberať. Na svete je toľko napáchanej krivdy, že sa ju nikdy nepo-

darí odčiniť. Zachrániť nás môže iba nerozdielna úcta ku každému tvorovi, vzdelanie, zdravie a solidarita. Rád by som sa dožil toho, aby sa už nedalo bez ďalšej skrivodlivosti deliť národy na historických vinníkov a obeť, ale to by som musel byť korytnačka s perspektívou ešte sto päťdesiatich rokov života. Šťastie však ešte nie je mŕtve. Udržiava ho nenahraditeľná vlastnosť, že jediným nezištným skutkom naplní dušu darcu aj adresáta.

• Ste literát, autor, človek obľúbený múzami. Inšpirácia je asi to, čo najviac ľudom dnešného sveta chýba. Nie kopírovanie čohosi, napríklad módného, ale inšpirácia k čomusi. Kde a ako sa stretáva inšpirácia?

Vaša otázka vyznieva pre mňa veľmi liche. Ak ma totiž považujete za obľúbenca múz, zrejme vychádzate z mojej doterajšej skromnej tvorby a asi ste v nej našli určité hodnoty. Dovolím si vás však trochu poopraviť. Inšpirácia je veľmi márnivá dáma a dlho si preberá, komu sa posadí na kolena a začne mu šepkať do uška. Trochu ju poznám, pretože literárne sa činím už neuveriteľných vyše päťdesiat rokov a splodil som s ňou štyri divadelné hry, päť kníh a last but not least, teda v neposlednom rade, na tri desiatky rozhlasových hier a kabaretných pásiem pre všetky vekové kategórie. Jej márnomyseľnosť spočíva v tom, že je v láske priberčivá a preferuje autorov, ktorým sa neťažá roky a roky písať iba do zásuviek. Výnimočne však príde s nečakaným darom a vytrhne ma zo spánku s takmer hotovou básňou. Vtedy treba rýchlo skočiť k počítaču a náhlivo ju zapísať. Naposledy ma takto šokovala pred niekoľkými týždňami, keď mi do sna vložila scenár animovaného filmu, o ktorom si myslím, že ho treba len nakresliť a zbierať ceny. No ale prečo ma obdarila práve týmto žánrom, to netuším. Naposledy som sa s ním stretol pred štyridsiatimi piatimi rokmi v Roháči, keď nás Majster Viktor Kubal prišiel pozvať na premiéru svojho fenomenálneho Zbojníka Jurka.

O ČOM JE REČ

V mojich spomienkach sa vynára impozantná postava kirgizského (aj ruského) spisovateľa Čingiza Ajtmatova. Bol to nepochybne jeden z najväčších spisovateľov minulej epochy. Jeho knihy boli preložené do sto šesťdesiatich piatich jazykov sveta a vydali ich v desiatkach miliónov výtlačkov. V poslednom období jeho života sa vytvoril výbor, ktorý navrhol a presadzoval Nobelovu cenu tomuto autorovi. Žiaľ, Ajtmatov sa už toho nedožil, zomrel v júli 2008 v Norimbergu na zápal pľúc vo veku sedemdesiatdeväť rokov. Autor slávnych diel ako Džamila, Biela loď, Zbohom, Gulšary, Stratatý pes bežiaci po brehu mora, Deň dlhší ako ľudský vek (Stanica Búrna) či Popravisko. Po rozpade Sovietskeho zväzu šestnásť rokov zastupoval Kirgizskú republiku ako veľvyslanec v krajinách Beneluxu. Ajtmatov som poznal osobne, na jeho pozvanie sme za ním spolu s Ľubošom Jurikom cestovali do hlavného mesta Kirgizska Frunze. Dnes je to opäť Biškek. V čase našej návštevy Biškeku bolo obdobie adventu, 12. decembra oslavoval Čingiz Ajtmatov narodeniny. Viezli sme mu darčeky. No, zhodou okolností Čingiz

nebol doma v Biškeku, zdržal sa v Moskve. V Biškeku sme sa stretli s krajanmi, potomkami medzinárodného družstva Interhelpo, ktoré tu vzniklo po roku 1925 minulého storočia, keď zo Žiliny odišla prvá výprava do sovietskej Karakirgizie. V jednej z výprav sa ocitol so svojimi rodičmi i mladý Alexander Dubček. Navštívili sme pamätnú izbu Interhelpa. Interhel-

O mankurtoch a Ajtmatovi

Peter ŠTRELINGER

pisti – najmä Slováci a Česi – tu v stepi na mieste bývalej vojenskej pevnosti za drsných podmienok začali budovať nový Biškek: postavili tehelňu, fabriky na kožu a nábytok, strojárňu aj školu, no o dramatickej histórii sa s nami potomkovia Interhelpa rozprávali akosi pošepky. Družstvo bolo v roku 1943 zlikvidované, členovia vedenia Interhelpa počas stalinských procesov zahynuli v gulagoch alebo v trestných oddieloch Červenej armády. Možno preto mal Čingiz Ajtmatov taký blízky vzťah k Slovensku (všetky jeho diela boli preložené

do slovenčiny), veď aj jeho otec Torakul, vysoký stranícky kirgizský činiteľ, bol v čase čistiek, v roku 1937, odsúdený a popravený. Mladý Ajtmatov vyrastal v rodine, ktorá bola označená za nepriateľa Sovietskeho zväzu. Preto jeho detstvo nebolo príliš ružové. Obrovský talent a húževnatosť sa však napokon presadili, Čingiz vyštudoval Gorkého lite-

nedostali. Počas Gorbačovovej perestrojky sa však mnohé zákazy zmierňovali. A tak sme mali možnosť pokočať sa krásami Issyk-kula. Čingiz sa vrátil do Biškeku krátko pred našim odchodom. Zhovárali sme sa s ním najmä o románe Deň dlhší ako ľudský vek, ktorý sme obdivovali pre jeho magický realizmus. „Človek, ktorý nepozná históriu a tradíciu svojho národa ani iných národov, nemá perspektívu a žije iba zo dňa na deň,“ vysvetľoval Ajtmatov. Zaujala nás stará legenda o mankurtoch. Zajati vojaci boli krutým spôsobom zbavovaní pamäti tak, že im na hlavu natiahli ľavú kožu, ktorá na horúcom slnku zoschla a zovrela lebku ako obruč. Zajatec sa tak premenil na otroka – mankurta, ktorý nevedel, odkiaľ pochádza, z akého je kmeňa, nevedel, ako sa volá, nepamätal si svojho otca ani matku. Táto symbolika o mankurtoch, ktorí sú schopní zapredať svoju vlasť a nepotrebujú ani „šíri“ z ľavej kože, pripadá mi veľmi aktuálna i u nás. Na záver ešte kuriózný zážitok; takmer sme zmeškali lietadlo do Moskvy. Spisovateľ Ajtmatov však mal obrovský vplyv a vážnosť: zatelefonoval náčelníkovi letiska, ten kvôli nám zdržal odlet, kým sa neprepravíme na letisko Manas – a tak sme nestrávil Vianoce pod Ťan-šanom.

Slovensko potrebuje jasný hodnotový a strategický rozvojový program Na Devíne sa stretla slovenská inteligencia

Matej MINDÁR – Foto: Štefan KAČENA

Na Devíne sa 23. novembra stretli predstavitelia národných síl na konferencii Budúcnosť pre slovenské Slovensko. Spoločne prijali nový Generačný program 2020 pod názvom Koncepcia nastupujúcej slovenskej generácie k aktuálnej situácii v Slovenskej republike a k voľbám do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2020.

Konferencia sa začala slávnostným zaspievaním štátnej hymny Nad Tatrou sa blýska. Na úvod vystúpil predseda Združenia slovenskej inteligencie Korene Viliam Hornáček. V príhovore pripomenul, že Slovensko opäť stojí pred osudovým rozhodnutím. V budúcoročných voľbách sa podľa neho musia všetky proslovenské národné sily dostať k slovu. Je toho názoru, že Slovensko musí mať jasný hodnotový a strategický rozvojový program, ktorý by mal viesť nastupujúcu generáciu do ďalších zápasov za slovenskú identitu, národnú slobodu, rovnoprávnosť a štátnu suverenitu. Potom sa slova ujal politológ Roman Michelko. Upozornil, že Slovensko je

DOKUMENTY

v súčasnosti krajinou bez sna. Mnohým ľuďom sa splnil ich sen, keď Slovensko získalo svoju štátnosť. Podľa neho však dnes nemá silnú ideu a stojí pred jasnou výzvou, ako prekonať „pascu strednoprijimových krajín“. Historik Martin Lacko poznamenal, že atmosféra v našej spoločnosti sa za posledné roky radikálne zhoršila a stále sa zhoršuje. Vystúpil aj predseda Mladej Maticy slovenskej v Nitre Rudolf Jurenka. Miloš Zverina zo združenia Slavica vyzval na vytvorenie centrálnej organizácie slovanskej jednoty. „Slovanské národy majú právo a povinnosť vytvoriť spoločnosť slovanských národov, tak ako existuje Liga arabských štátov, Britské spo-

Devín je spojený s mnohými významnými udalosťami slovenskej minulosti, ale aj prítomnosti. Už viackrát sa pod týmto mohutným bralom rozhodovalo o zásadných dokumentoch – takým je aj Generačný program 2020.

čenie národov, Africká únia, Únia juhoamerických národov a podobne.“ Margaréta Vyšná z Maticy slovenskej predstavila analýzu pôsobenia globalizácie a kulturologické porovnanie stretu dvoch svetov. Upozornila aj na nelichotivú situáciu na južnom Slovensku, kde sa slovenský jazyk podľa nej používa len vo vojenskej a v zdravotníckej evidencii. Viliam Hornáček k tomuto problému pripomenul: „Kým bude výhodnejšie byť členom menšiny než členom štátotvorného národa, situácia sa nemôže zlepšiť, ale bude

len horšia.“ Na konci konferencie Margaréta Vyšná prečítala záverečný dokument

PROGRAM GENERÁCIE 2020

„My súčasná slovenská generácia a inteligencia na prelome dvoch epoch i ideológií socializmu a kapitalizmu, ako potomkovia starobylého kultúrneho národa a slovanského spoločenstva s významným tvorivým vkladom do európskej a svetovej kultúry, uvedomujúc si svoju zodpovednosť za slovenský národ svojim Generač-

ným programom 2020 vychádzame a nadväzujeme na: duchovné a kultúrne hodnoty a ukotvenie našich predkresťanských a kresťanských slovenských predkov; poznanie a skúsenosti, že tradične chápaná národná identita je jedinou a najstaršou kolektívnou identitou Slovákov, prostredníctvom ktorej môžu Slováci ako národ prežiť a rozvíjať sa; programy predchádzajúcich generácií počnúc bernolákovcami, štúrovcami, memorandistami, maticiarimi, hlinkovcami (autonomistami), osobnosťami slovenského exilu, najmä okolo Svetového kongresu Slovákov, davistami i generáciou združenou okolo Spoločnosti slovenskej inteligencie Korene; hodnoty generácie Korene múdrosť – svornosť – vytrvalosť a metodiku práce náročnosť – kritickosť – tvorivosť.“ V rámci Generačného programu 2020 predložili návrhy riešenia súčasného stavu spoločnosti v Slovenskej republike: „Získanie čo najvyššej suverenity a nezávislosti Slovenskej republiky, zachovanie integrity a územnej celistvosti Slovenskej republiky, jej nasmerovanie k demokracii a slobodnému rozvoju slovenského národa; podpora rodiny, rodičovstva a mladej generácie; ochrana ľudského života i jeho dôstojnosti od počatia až po prirodzenú smrť; vlastná výchova slovenských generácií v zmysle národnej identity ako priorit štátu; zabezpečenie základných ľudských práv, slobody slova, práva účasti na verejných záležitostiach a práva vzdelávania v slovenskom jazyku aj v praxi; duchovné ukotvenie Slovákov v kresťanstve a v pôvodnej slovenskej kultúre; nastavenie kultivovaného, morálneho mediálneho a kultúrneho ovzdušia v slovenskej spoločnosti, doplnenie (vyváženie) mediálneho priestoru národnými témami a tradičnými duchovnými hodnotami; smerovanie Slovenskej republiky k politickej neutralite, spolupráci aj s východnými štátmi a podpora založenia Spoločenstva slovanských národov.“

Na starom kontinente niet krajiny s rozšírenou reprodukciou obyvateľstva Nepriaznivú demografiu supluje automatizácia

Róbert HÖLCZ – Foto: Štefan KAČENA

Eurostat nedávno zverejnil údaje, ktoré nepotešia. Slovenské ženy privádzajú na svet v priemere 1,55 dieťaťa, čo je síce viac ako v Taliansku, kde je tento ukazovateľ 1,3 dieťaťa, ale menej ako v Česku s plodnosťou 1,7 dieťaťa. Iba Francúzsko má v Európe aspoň jednoduchú reprodukciu potomstva v štáte. Na starom kontinente niet krajiny, kde by bola zabezpečená rozšírená reprodukcia obyvateľstva, čo znamená, že počet obyvateľstva bude v budúcnosti rapídne klesať.

Predpokladá sa, že na Slovensku do roku 2100 poklesne počet obyvateľov z terajších 5,5 milióna na približne 3,9 milióna. Štatistika k tomuto počtu už pripočítava aj predpokladanú migráciu. Na negatívne následky nízkej pôrodnosti na trh práce upozorňujú inštitúcie zaoberajúce sa demografiou aj súčasný dôchodkový systém. Popri sociálnych dávkach, ako sú prídavky na deti, rodičovský príspevok, daňový bonus a pod., ktoré sa zvyšujú, patrí k demografickým opatreniam aj skorší odchod do dôchodku podľa počtu detí a evidujeme rad ďalších opatrení na podporu pôrodnosti, ktoré zatiaľ neprinášajú želaný výsledok. Ukazuje sa totiž, že viac peňazí bez perspektívy dostupného bývania a predškolských zariadení pôrodnosť asi nezvýši.

ROBOTIZÁCIA LINIEK

V západných krajinách s ešte s horšími ukazovateľmi pôrodnosti sa spoliehajú aj na masívnu migráciu, ktorej sme sa zatiaľ na Slovensku ubránili. Aj preto z Bruselu, ale i z krajín, kam migranti prichádzajú vo veľkom, zaznieva požiadavka sankcionovať najmä krajiny V4 predovšetkým krátením príspevkov z európskych fondov, pokiaľ budú trvať na odmietaní migrantov. Ako sa to napokon vyvrší, ťažko predvídať. Starnutie starého kontinentu vplyva

Do výrobných procesov stále viac prenikajú automatizované pracoviská s robotmi.

na všetko, čo súvisí s trhom práce. Vidno to tiež na zavádzaní robotizácie a automatizácie výroby. Dôvod? Väčšina slovenskej produkcie sa uskutočňuje na montážnych linkách, ktoré okrem toho, že na ich obsluhu je potrebný značný počet robotníkov, ktorých je nedostatok, prinášajú pre zamestnávateľov nízku pridanú hodnotu. Tento personálny deficit chcú vyriešiť práve robotizáciou a automatizáciou.

Podľa Medzinárodnej federácie

pre robotiku by sa nasadenie techniky na linky malo v severných štátoch dotknúť len šiestich percent počtu zamestnancov, zatiaľ čo v krajinách bývalého východného bloku, a teda aj na Slovensku, až štyridsiatich percent pracovných miest. Aký to bude mať dosah na trh práce a hospodárenie s verejnými financiami vrátane dosahu na náš vzdelávací systém, sa zatiaľ v odborných kruhoch takmer nediskutuje. Prítom je jasné, že bez povinnej maturity

z matematiky sa tento prerod v priemysle neudeje.

NÁSTUP ELEKTROMOBILOV

V slovenskom priemysle pracuje tretina občanov, v Únii je ich viac len v Česku, v celej EÚ je to necelá pätina zamestnancov. Osobitné je v ňom postavenie automobilového priemyslu, ktorý zamestnáva okolo stopäťdesiat tisíc zamestnancov, na celkovom HDP sa podieľa trinástimi percentami a vlni sa prvýkrát v histórii podarilo vyrobiť u nás vyše milióna vozidiel. V najdôležitejšom sektore priemyslu však dochádza k zásadnej zmene, keď namiesto vozidla so spaľovacím motorom nastupujú vozidlá s elektrickým pohonom. Táto technológia bude mať vplyv na počet subdodávateľov, ktorí zamestnávajú ďalších vyše dvestotisíc zamestnancov, na počet náhradných dielcov s dosahom na zníženie počtu zamestnancov priamo pri výrobných linkách, potrebu vybudovať novú infraštruktúru, nabíjacie stanice a pod. Zmena technológie si podľa odhadov vyžiada investície v objeme tristo miliárd, ktoré zaplatia užívatelia vozidiel na elektrický a hybridný pohon v ich cene. Tá bude preto na spočiatku vysoká. Na Slovensku sa zatiaľ pohybuje len okolo deväťsto týchto vozidiel. Vláda prijala celý rad opatrení na podporu kúpyschopnosti elektromobilov. Mieni záujemcom na to prispievať sumou osemtisíc eur. Veľa bude závisieť od pripravenosti jednotlivých elektrických modelov, od ceny jednej kilowatthodiny, aké budú možnosti „tankovania“, ako dlho nabíjanie vydrží a pod. Treba si tiež povedať, že budúcnosť automobilového priemyslu na Slovensku nezávisí len od novej technológie výroby vozidiel, ale aj od globálnej hospodárskej situácie, ktorá v súčasnosti automobilovému priemyslu nepraje tak ako doteraz.

GLOSA

Po ročnej prestávke sa na Bibliotéke opätovne zúčastnilo aj Vydavateľstvo MS so samostatnou expozíciou. Slovo má riaditeľ VMS Stanislav Muntág: „V našom stánku sme predstavili najmä najnovšiu knižnú produkciu maticných vydavateľstiev. Ako tradične aj tentoraz bol náš stánok priam obliehaný množstvom záujemcov, a to aj napriek tomu, že celková návštevnosť veľtrhu, najmä cez víkend, ako sa nám zdalo, nedostihovala úroveň z predošlých rokov.“

Návrat k Bibliotéke

No a tu je problém spomínaný v úvode. Napriek pomerne masívnej reklamnej kampani v printových aj elektronických médiách – pridala sa silnejšie ako inokedy i RTVS, ktorá mala svoje vlastné pódium hneď pri vstupe s bohatým programom – sa veľmi negatívne prejavilo razantné zvýšenie vstupného na sedem eur za osobu. Veď napríklad v prípade rodín znamená veľké finálne sumy. „INCHEBA tu zjavne zneužíva svoje monopolné postavenie, čo konštatujú i predstavitelia Združenia Vydavateľov a kníhokupcov Slovenska,“ povedal ďalej S. Muntág.

Je to tak, aj spomínaná najreprezentatívnejšia profesionálna organizácia v danom „segmente“ našej kultúry prejavuje pochybenia, ako sa zdá, v takomto organizovaní najväčšieho sviatku knižnej kultúry na Slovensku. Skrátka, vstupné – popri všetkých poplatkoch, ktoré znášajú vydavatelia – považujú viacerí až za škandalózne. Najmä cez víkend na veľtrh nemierili organizované skupiny, školy, inštitúcie a pod. Vydavatelia a predajcovia kníh pociťovali aj podstatne nižší záujem zo strany mestských a obecných knižníc, v minulosti ich prítomnosť vnímali oveľa intenzívnejšie.

Podme naspäť k programu maticného „vydavateľského domu“ na Bibliotéke 2019. V piatok 8. novembra v jednej z dvoch prezentačných sál maticári zorganizovali hneď dve podujatia. Na stretnutí s autormi historických a biografických publikácií MS besedovali s návštevníkmi prof. Róbert Letz, Dr. Ivan Mrva, Dr. Peter Mulík, Dr. Zuzana Pavelcová a Dr. Pavol Parenička. Postupne predstavili svoje aktuálne vydané knižné publikácie, na ktorých sa podieľali autorsky a spoluautorsky a či ako editori, súvisiace predovšetkým históriou Slovenska. Hovoríme o knihách Predsedovia Maticy slovenskej, Rok 1918 a Slováci, Pittsburská dohoda a Úsilie Slovákov o autonómii. Počas času, ktorý im bol určený, dopĺňujúco odpovedali na otázky divákov.

Potom predstavili svoje nové diela poprední slovenskí spisovatelia literatúry faktu: Dr. Ľuboš Jurík, autor monumentálnej publikácie Ludovít Štúr – životný príbeh zaujímavo rozprával o neznámych detailoch zo Štúrovho života a vrátil sa aj k úspešnému románu Alexander Dubček – Rok dlhší ako storočie, ktorý v súčasnosti vychádza vo viacerých prekladoch v zahraničí (v češtine, nemčine, maďarčine, srbčine a i.). Dr. Viliam Apfel zas predstavil zbierku biografických esejí Za oponou času, ktorá sprítmňuje strhujúce, väčšinou zabudnuté osudy nevedných žien v slovenskej histórii.

Aj taká bola Bibliotéka 2019, ktorú Matica slovenská obohatila kvalitnými knihami o významných dejinných udalostiach a osobnostiach našich dejín.

Igor VÁLEK

Slováci a slovenská spoločnosť majú skutočný záujem o matičnú činnosť

Matica má slovenskému národu stále čo ponúknuť

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Predseda MS Marián GEŠPER zhodnotil činnosť Matice slovenskej za rok 2019. Za najväčší úspech považuje okrem schválenia nových matičných stanov aj organizáciu obrovského množstva podujatí a aktivít po celom Slovensku. Zdôraznil, že regionálna kultúra spolu s vedeckou a informačnou činnosťou tvorí základ matičného pôsobenia.

• **V Liptovskom Mikuláši sa 12. októbra 2019 uskutočnil dlhoočakávaný snem MS. Ako hodnotíte snem a jeho celkové výsledky a závery ako predseda MS?**

Keďže som bol aktívnym účastníkom aj snemu Matice slovenskej v roku 2011, ktorý sa konal v Martine, môžem do určitej miery aj porovnávať tieto dve dôležité udalosti. Chcel by som v prvom rade vyzdvihnúť delegátov za matičné odbory a vedecké útvary, ktorí ku rokovaniu tohtoročného snemu pristúpili maximálne zodpovedne. Oproti roku 2011 je jednoznačné, že sme za posledné roky prešli dlhú, ale pozitívnu cestu k stabilizácii a zjednoteniu jednotlivých prúdov Matice. V neposlednom rade bolo badať aj zlepšenie celkovej atmosféry medzi matičiarimi. Podobne vyhrotené rozpory, ako to bolo v roku 2011, už v roku 2019 neboli, aj keď, samozrejme, mnohí z nás môžu mať rôzne názory. Rokovanie bolo konštruktívne, väčšina delegátov vystupovala na sneme so znalosťou veci. Treba podotknúť, že novela stanov aj nový program na najbližšie roky bol schválený drvivou väčšinou prítomných delegátov, ktorí si uvedomovali, že zmeny sú pre rozvoj matičného hnutia dôležité. Zásadne ustúpilo vnútorné politikárčenie, ktoré bolo cítiť ešte pred pár rokmi. Novelizácia potvrdila očakávania, že ide o zmeny vynútené konkrétnou praxou a schválené dokumenty majú prirodzený evolučný, nie revolučný charakter. To sa, samozrejme, týka aj samotných záverečných uznesení snemu v Liptovskom Mikuláši. Snem je súčasne jasným dôkazom toho, že naša najstaršia národná a kultúrna ustanovizeň má aj v súčasnosti čo dať slovenskému národu a celej spoločnosti, a preto musí pružne reagovať na nové situácie. A predovšetkým už zo samotnej účasti delegátov z rôznych generácií a profesií je jasné, že Slováci a slovenská spoločnosť majú záujem o matičnú činnosť. Výsledkom snemu je aj to, že Matica slovenská bude fungovať na demokratickejších a praktickejších princípoch.

• **Snem MS definitívne schválil rozsiahlu novelizáciu stanov MS. Prečo sa výbor MS rozhodol pristúpiť k tomuto zásadnému rozhodnutiu?**

Treba zdôrazniť, že samotnú novelizáciu požadovalo posledné valné zhromaždenie MS v Liptovskom Mikuláši v roku 2017, teda požadovali ju zástupcovia matičných odborov a ustanovizní, ktorých na to v záverečnom uznesení splnomocnilo predošlé VZ MS. Návrhy na novelizáciu sú však oveľa staršieho dáta. Predpokladalo sa, že snem v tomto ohľade sa uskutoční už vo volebnom období 2013 až 2017. Predovšetkým pre vtedajší nedostatok finančných prostriedkov sa však neuskutočnil, o čom rozhodol v zmysle stanov výbor MS, ktorý snem zvoláva. Komisia pre prípravu novely stanov však pracovala dlhé roky a zhromažďovala návrhy od miestnych odborov cez okresné rady a krajské rady až po návrhy jednotlivých matičiarov, množstvo práce tu vykonal aj členský ústredie MS.

• **Čo snem priniesol z hľadiska historického vývoja MS?**

Náčriem trochu do dejín a vývoja jej demokratických princípov. Veľa sa v dnešnom čase hovorí o občianskej spoločnosti, súčasne tí, ktorí ju najviac deklarujú, takmer vôbec nepoznajú korene slovenskej občianskej spoločnosti a v podstate pravému významu tohto pojmu nerozumejú. Dokonca,

povedzme si otvorene, umelo a neprirodzene stavajú do opozície „národnú a občiansku spoločnosť.“ Naša ustanovizeň má na Slovensku najstaršie demokratické tradície, čo zároveň hovorí o tom, že národ počas národnostného útlaku v 19. storočí túžil po slobode a svojbytnom rozhodovaní o svojich záležitostiach. Rozhodujúcu

počet členov sa zvýšil na dvadsaťpäť a zároveň sa určilo, aby členovia boli minimálne z piatich krajov Slovenskej republiky a pod. Z praxe vyplynulo, že sedemčlenné miestne odbory sa neosvedčili, keďže boli vo väčšine prípadov na hrane funkčnosti, od 1. 9. 2020 musí mať miestny odbor desať členov. V tomto prípade však bude

ktoré sa stal charakteristický rýchly tok informácií. Nemôžeme sedieť so založenými rukami a sledovať, ako tento informačný prúd hýbe verejnou mienkou o Matici – niekedy pozitívne, inokedy neutrálne až negatívne, v závislosti od témy. Ako som zdôraznil, program sa podrobne venoval aj matičnej vede, ktorá už v tomto roku dostala posilnenie o mladých vedeckých pracovníkov a bude sa naďalej venovať národným a matičným témam na profesionálnej úrovni a zároveň aktívne spolupracovať s univerzitami, ale aj s inými vedeckými inštitúciami. Je to naozaj širokospektrálna pôsobnosť, ťažko to charakterizovať iba na niekoľkých riadkoch, pričom plnohodnotné naplnenie programu bude závisieť od výšky štátnej dotácie.

• **Spomenuli ste, aké dôležité je pre naplnenie programu MS zvýšenie finančných prostriedkov. V akej momentálnej finančnej situácii sa nachádza Matica slovenská?**

Matica slovenská je financovaná viacerými spôsobmi: z vlastných zdrojov, zo základnej účelovej dotácie MK SR, z dotácií na podporu umenia, z iných dotačných schém a grantov štátu či samospráv a zo sponzorských príspevkov fyzických a právnických osôb. Pre zjednodušenie má dva druhy príjmov: dotáciu štátu z kapitoly MK SR a takzvané neštátne príjmy. Súčet oboch týchto príjmov už dlhodobo nedokáže pokryť výdavky ustanovizne na činnosť tak, aby sme dokázali slovenskej spoločnosti preukázať nenahraditeľnú úlohu MS v súčasnosti napriek tomu, že ju má. Ustavične musíme každý rok presvedčať politikov, aby nám systematicky valorizovali výšku účelovej dotácie, čo sa nám od roka 2009 nepodarilo. Problém teda vidím v tom, že za ostatných desať rokov sa vďaka pozitívnej výkonnosti ekonomiky enormne zvýšila minimálna a priemerná mzda v národnom hospodárstve, zvýšili sa výdavky obyvateľstva, ceny energií a služieb. No účelová dotácia pre MS v zákone o štátnom rozpočte je rovnaká – na úrovni 1 494 000 eur. Túto situáciu riešime vždy tak, že počas rozpočtového roka žiadame MK SR a MF SR o zvýšenie stanovenej dotácie, keďže s takým príjmom nedokáže MS výkonne pôsobiť.

• **Jedným z hlavných finančných príjmov MS je účelová štátna dotácia z Ministerstva kultúry SR. Ako ste už spomenuli od roka 2009 sa jej základná suma nezvýšila. Boli aj dodatočné navýšenia?**

Účelová dotácia z MK SR je kľúčová. Ministerstvo síce v posledných rokoch uznalo dodatočným navýšením financií, že so stanovenou dotáciou nemôže MS plnohodnotne fungovať, ale my potrebujeme systémové riešenie dotácie. Vedenie mrzí, že v roku 2019, teda v roku stého výročia oživenia Matice slovenskej a po kvalitatívnej práci posledných rokov, keď práve Matica zachraňovala pripomnutie našich veľkých storočnic a systematicky sa venovala národnokultúrnej činnosti v regiónoch práve v spolupráci s miestnymi odborními a matičnými umeleckými súbormi, nebol štát schopný pevne zvýšiť štátnu účelovú dotáciu. To je pre nás matičiarov nepochopiteľné. A to naši matičiari paradoxne stáli pri všetkých mílnikoch nášho štátoprávneho vývoja, a nielen v prelomových rokoch 1918 až 1919. Je to smutné...

• **Tlačiareň Neografia, a. s., tiež prináša do matičného roz-**

Matica slovenská v uplynulom období stavila na bezprostredné stretnutia s mládežou pri približovaní historických medzníkov a osobností národných dejín a tento trend prináša pozitívne výsledky.

úlohu zohrala aj pri formovaní národnej a občianskej spoločnosti v 19. až 20. storočí, čo sú úplne prepojené nádoby. Práve princíp nadstranickosti, nadkonfesijnosti a zjednocovanie Slovákov bez ohľadu na ich politické či iné názorové presvedčenie je reálnym základom slovenskej občianskej spoločnosti. Tu zdôrazním, že členmi Matice boli aj príslušníci iných národností, ktorým záležalo na rozvoji širšej slovenskej kultúry, vedy a spoločnosti či štátu. Pre matičné hnutie je charakteristické, že počas svojich dejín bolo vždy dobre organizované. Veď valné zhromaždenie, výbor, predseda a dozorný výbor sa od prvopočiatočkov formujú voľbou, ktorá prebieha priamym a tajným hlasovaním prostredníctvom delegátov. Členská základňa sa významne podieľa na organizácii Matice, ktorá pracuje na princípe členskej samosprávy a vytvára si vlastné stanovky, čiže sa spravuje sama. To sú neodškriepiteľné zásluhy Matice na formovaní modernej slovenskej demokracie.

• **Aké sú teda najvýznamnejšie posledné zmeny v stanovách Matice slovenskej a aká je ich platnosť a účinnosť?**

Prax nás poučila, že výbor Matice slovenskej má byť v rozhodovaní operatívnejší a výkonnejší. Snem MS znížil počet členov výboru z tridsiatich deviatich na dvadsaťdeväť s tým, že reprezentatívnosť krajov v ňom zostane zachovaná. K výraznejším zmenám patrí to, že okrem hlavných predstaviteľov MS už nebudú môcť byť členmi výboru zamestnanci v pracovnom pomere s MS. Zachováva sa ich základné právo byť volení, ale v prípade zvolenia nebudú môcť počas zamestnaneckého pomeru v MS vykonávať mandát, obnovil by sa až po ukončení tohto pomeru. Myslím si, že tento krok je významný, pretože väčšie slovo v smerovaní ustanovizne tým získavajú matičiari z hnutia. Ukáže sa to už v najbližších matičných voľbách v roku 2021. Spresnilo sa aj postavenie vedeckých pracovníkov a samotnej vedeckej činnosti, predovšetkým rámci riadiacej pôsobnosti Vedeckého ústredia. Záujmové a najmä vedecké odbory musia byť reprezentatívnejšie, v ich výboroch musia pôsobiť odborníci z danej vednej disciplíny,

aktívne pomáhať ČÚ MS a D MS, ktoré pomôžu osloviť nových členov. Zaujímavou novinkou je, že MO a OMM s členskou základňou neprevyšujúcou päťdesiat členov nemusia zvoliť dozorný výbor, ale iba dozorcov. Veľmi dôležitou bola aj otázka vymedzenia právnej subjektivity matičných odborov, ktorej rozsah určia Zásady členstva schválené výborom MS. Samotné Zásady členstva upravujú aj iné podrobnosti.

• **Snem MS schválil aj Program MS na roky 2019 – 2021 s výhľadom do roka 2025. Aké sú jeho najzásadnejšie priority?**

Nový matičný program na nadchádzajúce obdobie reflektuje perspektívu blízkej budúcnosti našej spoločnosti a miesto Matice slovenskej v nej. Samozrejme, prioritou je okrem historických úloh dodržiavať úlohy stanovené zákonom o MS, ale program rieši aj pokračovanie v omladzovaní členskej základne či ďalšie úsilie získať dostatok finančných prostriedkov pre MS, čo patrí k najzložitejším úlohám. Program MS má sedem priorit: vedecká činnosť a jej prezentácia, matičné hnutie a členská základňa, slovenská mládež a mladomatičné hnutie, Slováci na národnostne zmiešaných územiach, Slováci v zahraničí a spolupráca so slovenskými národmi, mediálna a propagačná oblasť a napokon finančno-materiálne zabezpečenie činnosti. Ak má Matica plniť svoje historické poslanie a postavenie aj v nasledujúcich desaťročiach 21. storočia, musí realizovať priebežnú univerzálnu analýzu členskej základne, jej sociologický a kulturológický prístup, aby sa okrem súčasného stavu určili aj prognózy jej vývoja. V ďalšom období budeme pokračovať tiež v analýze umeleckých telies, osobitne folklórnych súborov, ktoré pôsobia pri miestnych odboroch, ako i matičných ochotníckych divadiel. V najbližšom čase dôjde aj k podpore divadelnej činnosti nielen prostredníctvom Divadelného odboru MS, ale i k vytvoreniu potenciálneho ústredia matičných ochotníckych divadiel, a tým profesionálnejšiemu podchyteniu našich matičných dobrovoľníkov, ktorí vykonávajú v tomto smere mnoho tvorivej práce. Stojíme na prahu tretieho desaťročia 21. storočia, pre

Predseda MS Marián GEŠPER

počtu podstatnú časť neštátnych finančných prostriedkov...

V druhom systéme financovania MS, teda z takzvaných neštátnych príjmov, tiež nedosahujeme požadované prostriedky, ktoré by dofinancovali našu činnosť. Dôsledkom zníženia neštátnych príjmov je výpadok vyplácania dividend od dcérskej spoločnosti Neografia, a. s., s ktorým sa reálne stretávame v posledných rokoch. Dokonca už počas tohto roka 2019 sme nemohli žiadať tlačiareň o dividendy a nebudeme môcť tak vykonať ani v roku 2020. Dôvodom sú nepriaznivé hospodárske výsledky Neografie, a. s.

• **Ako hľadíte na pôsobenie a činnosť Matice slovenskej v uplynulom roku?**

Je to už taký každoročný zážrak, koľko podujatí a aktivít dokáže Matica slovenská a jej členovia po celom Slovensku zorganizovať aj napriek spomínanej nepriaznivej finančnej situácii, ale aj napriek fámam o ustanovizni v niektorých médiách. V roku 2018 až 2019 matičiari usporiadali v priemere tri podujatia za dva dni, tento rok zatiaľ nie je uzavretý, množstvo podujatí nás ešte len čaká. Ústredie schválilo štyristodva projektov matičných odborov na rok 2019, ktoré finančne podporilo. Napriek tomu už teraz môžem povedať, že rok 2019 – Rok storočnice oživenia Matice slovenskej, storočnice prvých miestnych odborov, storočnice obrody národnej kultúry a vedy znamenal pre nás ďalšie priblíženie k podstate Matice slovenskej. V súčasnosti v ustanovizni silne odkaz významných osobností národa, ktorí hýbali národnými dejinami. Nesmierna vďaka im patrí za obnovenie činnosti MS v roku 1919 a ja som hrdý na to, že sme pri príležitosti tejto storočnice vzdali hold takým osobnostiam, ako bol Matúš Dula či Ján Vanovič. Odhalovanie búst a pamätných tabúl slovenským národom a udalostiam bolo našou výraznou tohtoročnou aktivitou, zvlášť sme sa venovali Milanovi Rastislavovi Štefánikovi, oslobodeniu spod uhorskej, resp. maďarskej nadvlády po rozpade monarchie. Opäť sme dokázali priniesť do regiónov národnú kultúru a upriamiť pozornosť aj na menej známe či zabudnuté slovenské osobnosti. Regionálna kultúra spolu s vedeckou a informačnou činnosťou tvorí základ činnosti MS, v týchto oblastiach sme boli mimoriadne činní aj v roku 2019, čo určite potvrdí koncoročné bilančovanie. Nemožno rovnako do niekoľkých riadkov vtesnať koľko hlavných aktivít, odhalených pamätných tabúl a búst, prednášok, konferencií, seminárov, historických videodokumentov, reportáží, mládežníckych, divadelných podujatí a iných aktivít sa realizovalo v roku 2019. Práve naše nové periodikum Hlas Matice sa im venuje podrobne, rovnako aj naša nová internetová stránka, ktorá bola značne tematicky rozšírená. A to som nespomenul ani naše vydavateľské počiny, napríklad novú knihu Predsedovia Matice slovenskej.

Pred sto rokmi začali vznikať prvé miestne odbory Matice slovenskej

Výnimočný zástoj v maticných dejinách

Pavol MADURA – Foto: archív

Po vzniku Československej republiky a zmene spoločenskej atmosféry po krutých vojnových rokoch pristúpili predstavitelia slovenského národného hnutia aj k obnoveniu činnosti Matice slovenskej (MS) v roku 1919. Popri storočnici oživotvorenia maticného spolku si pripomíname aj ďalšiu zásadnú udalosť. Pred sto rokmi sa na maticnej pôde začali organizovať prvé regionálne pobočky. V dejinách Matice slovenskej majú maticné miestne odbory (MO) výnimočné postavenie. V nich sa združovala členská základňa Matice slovenskej.

Miestne odbory roztrúsené po celom území Slovenska, no aj za jeho hranicami, sa stali ohniskami maticného života a kultúry v regiónoch i mestách. Od roka 2019 si súčasne miestne odbory postupne pripomenú storočnice svojho vzniku. Naskytá sa mimoriadne vhodná príležitosť slávnostne si pripomenúť a zhodnotiť prácu našich predchodcov pred štyroch generácií. Problematika, pôsobenie a aktivity miestnych odborov v regiónoch nie sú podnes odbornou komplexne spracované a nie je náležité zhodnotiť ani ich kultúrno-historický význam. Archív Matice slovenskej skoncipoval a zastrešuje zriadenie knižnej edície Dejiny miestnych odborov Matice slovenskej. Cieľom tohto projektu je sys-

Tajomník MS Štefan KRČMÉRY inicioval zariadenie maticných miestnych odborov.

(členský príspevok aspoň 10 Kč ročne). Ak si člen nezaplátil členský príspevok, v nasledujúcom roku strácal členské práva. Členstvo v Matici slovenskej prinášalo viacero členských výhod. Matica každoročne poskytovala svojmu členstvu podielové knihy vlastnej vydavateľskej produkcie.

PRVÉ OHNIVKO

Historicky prvý MO MS vznikol 2. novembra 1919 v sídle Matice slovenskej v Turčianskom Svätom Martine. Vznik MO v meste so silnou národno-maticnou tradíciou vyvolával v maticnom ústredí veľké očakávania. Po celom území Slovenska sa mali zriaďovať maticné MO, ktoré sa mali stať „...pevnými ohnivami reťaze, ktorá zjednotí Slovensko v jeden mohutný kultúrny celok“. Do konca roka sa v priebehu dvoch mesiacov ustanovilo deväť miestnych odborov. Po Martine nasledovali Liptovský Mikuláš a Ružomberok (9. novembra), Košice (10. novem-

bolo možné evidovať len takých členov, ktorí často menili trvalý pobyt (vojaci, študenti), a takých, ktorí vo svojej obci nemali MO.

MODERNÝ INFORMÁTOR

V tridsiatych rokoch začal v Matici vychádzať moderný ilustrovaný časopis Slovensko s rubrikou Organizačných zvestí pre členskú základňu, ktorá bola v ňom uverejňovaná v rokoch 1934 – 1943. Od septembra 1934 vychádzal v mesačnej periodicite a okrem členstva sa zameriaval aj na širokú verejnosť. Na stránkach časopisu prinášali informácie o aktivitách spolku, významných udalostiach, propagovali maticnú myšlienku i jej knižné vydania, prinášali informácie o stave členskej základne, uverejňovali v ňom súhrnné výročné správy, výkazy o činnosti vrátane organizačných pokynov pre MO MS, no aj o ich podujatiach. Časopis vychádzal s nákladom až do tridsaťtisíc výtlačkov, pričom členstvo

Sekretariát Miestneho odboru Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi

tak skoro nebude prekonaný, no opak bol pravdou a rok 1943 bol v získavaní nových členov ešte úspešnejší (14 930 členov). Do roka 1943 vstúpili s heslom V storočnici slovenčiny – 100 000 maticných členov!, no stotisícovú členskú základňu sa podarilo dosiahnuť až po vyše desiatich rokoch. Nárast členskej základne sa mohol dosahovať len stálym kontaktom členského oddelenia s miestnymi odbormi a aktívnou prácou funkcionárov v nich. Elán v získavaní nových členov sa prenášal do regiónov. V štyridsiatych rokoch prebiehalo medzi miestnymi odbormi „súperenie“, a to najmä medzi Bratislavou a Martinom. Aj keď sa Martin v počte obyvateľov s Bratislavou nemohol porovnávať, martinští maticári sa nezdávali. Bratislavský MO si zas predsvádzal dosiahnuť päťnásťtisícovú metú svojho členstva. Prírastok členov v Bratislave v roku 1943 bol tritisícpäťsto členov, zatiaľ čo v Martine získali šesťstotridsaťdva členov. Aj keď Martinčania nedosiahli také počty ako v Bratislave, svoje výsledky považovali za úspešné aj vzhľadom na počet obyvateľov mesta – členmi Matice bolo vyše dvadsať percent Martinčanov, takmer štvrtina obyvateľov mesta. Podľa počtu členstva koncom roka 1943 boli na prvých miestach Bratislava (9536 členov), Martin (2037), Nitra (1402), Žilina (1233) a Banská Bystrica (1228).

STÁLE OKLIEŠŤOVANIE

Rozmach maticného hnutia prerušili ďalšie vojnové udalosti, SNP, prechod frontu a po roku 1945 postupná „socializácia“ celej spoločnosti, ktorá zasiahla aj Maticu a jej MO. Po roku 1945 sa síce dosiahla stotisícová členská základňa, no ďalšie udalosti boli predzvesťou úpadku. Organizačné zmeny v maticnom ústredí v rokoch 1949 – 1953 menili Maticu slovenskú na osvetový ústav. Miestne odbory sa vo svojej činnosti mali venovať starostlivosti o ochotnícke divadlá, zborový spev, hudobné krúžky, tanečné skupiny a podobné aktivity – národný prvok sa z aktivít vytrácal. Nová ideológia socializmu so sebou priniesla nových „hrdinov“, nové významné udalosti a medziníky. Tak napríklad maticné ústredie v apríli 1950 vyzvalo MO na usporiadanie osláv Vladimíra Iljiča Lenina pri príležitosti osemdesiateho výročia jeho narodenia.

PO FEBRUÁRI 1948

Po februári 1948 nasledovalo systematické okliešťovanie pôsobnosti Matice slovenskej. Najprv v nej zrušili vedecké odbory, počas roka 1950 prestal pôsobiť výbor Matice slovenskej. Na zasadnutí Kultúrno-propagačnej komisie ÚV KSS 21. marca 1950 rozhodli o zániku členskej základne a osvetová činnosť mala prejsť pod jednotné roľnícke družstvá. Pred zlikvidovaním spolkovej základne mala Matica koncom februára 1950 vyše tisíc MO a viac ako stotisíc členov. Sieť maticných miestnych odborov zrušila totalitná komunistická moc v roku 1951. Od roka 1954 prestala Matica existovať ako spolok a stala sa národnou knižnicou a knihovedným ústavom.

Problematika, pôsobenie a aktivity miestnych odborov v regiónoch nie sú podnes odbornou spracované a nie je zhodnotený ani ich historický význam. Obdobie prvej polovice 20. storočia je významné aj vzhľadom na ich doteraz najdlhšie pôsobenie. Členská základňa bola opätovne obnovená na istý čas v roku 1968 a znova až po roku 1989.

Autor je riaditeľ Archívu Matice slovenskej.

Zasadnutie delegátov miestnych odborov Matice slovenskej v Martine 1. mája 1937, na ktorom prednáša Matúš Černák. Za predsedníckym stolom sedia sprava Jozef Škultéty, Cyril Bodický, Jozef Ciger Hronský a Jozef Kobella.

MEMORIÁL

tematické vedecké spracovanie dejín jednotlivých MO, najmä z obdobia prvej polovice 20. storočia. Primárne zdroje k dejinám MO MS uchováva Archív Matice slovenskej v Martine. Tu sú zaradené do archívneho fondu Miestne odbory Matice slovenskej I. Fond dokumentuje pôsobenie vyše tisíc maticných miestnych odborov v regiónoch z rokov 1919 – 1951, s presahom do roku 1959.

NA SPOLKOVOM ZÁKLADE

Demokratická atmosféra v novom československom štátnom útvaru po roku 1918 priniesla viacero vymožeností. Jedným z výdobytkov bola aj možnosť slobodného združovania v spolkoch a zariadenie siete regionálnych pobočiek. Tie chceli mať Matica už v 19. storočí, lenže uhorské štátne úrady boli proti. Tak vznikla aspoň funkcia jednatelov, ktorí udržiavali styky medzi maticným ústredím a členmi. Po obnovení činnosti Matice slovenskej na spolkovom základe v roku 1919 sa členské hnutie začalo organizovať v miestnych odboroch Matice slovenskej.

Jedným z vtedajších ťahúňov oživenia maticnej myšlienky bol ani nie tridsaťročný mladík Štefan Krčméry. Budúci maticný tajomník chcel pôsobnosť spolku rozšíriť ešte viac ako v predchádzajúcom období. Už krátko po obnovení Matice Šrobárovými dekrétmi v januári 1919 formoval na stránkach Národných novín koncepciu jej možného smerovania: „Zide sa v Martine niekoľko učencov a literátov, zvolia si predsedu, zapisníkov, tajomníkov, vydajú každoročne Letopis, pár kníh – a nič viac? Nie! Matica musí byť viac, omnoho viac. Matica musí byť hýbadielom celej vzdelanosti a kultúry slovenskej, ktorej činnosť pocítiť aj najposlednejšie slovenské obce! Matica musí mať členov v každej obci; v každom mestečku i dedinke svoje odbočky. Odbočky Matice slovenskej zakladať budú po obciach ľudové knižnice, utvoria spevokoly, riadiť budú divadlá a populárne prednášky pre vzdelanie ľudu a uvedeť ešte mnoho iného. Všetko toto bude z ústredia upravované, hýbané, zveľadované, lebo Matica musí mať pre všetky odvetvia ľudí, ktorí sa výlučne tejto činnosti venujú. A pohne sa slovenská vzdelanosť a kultúra v mohutnom, jednotnom prúde...“

HÝBATELIA REGIÓNŮV

Krčméryho myšlienky sa do bodky aj realizovali a práve on sa spočiatku v maticnom ústredí venoval organizovaniu miestnych odborov, ktoré navštevoval a rečnil na ich podujatiach. Po ustanovení valnom zhromaždením MS v Martine v auguste 1919 energický tajomník Krčméry už na druhom zasadnutí výboru MS 17. októbra 1919

navrhol zariadenie miestnych odborov a predložil aj ním vypracované stanoviny, ktorými by sa riadili. Krčméryho návrhy maticný výbor prijal a rozhodol tým o rozšírení maticného organizmu. Podľa stanov MS, úradne schválených 5. februára 1920 Ministerstvom s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Vavrom Šrobárom, sa členovia spolku združovali v miestnych odboroch, ktoré boli samostatnými právnymi jednotkami a mali vlastné orgány.

ŠÍRENIE VLASTENECTVA

Miestne odbory sa stali vhodným prostriedkom na šírenie vlastenectva, kultúry, vzdelania i nových vedeckých poznatkov do širokých vrstiev spoločnosti. Maticári v regiónoch sa aktivizovali rôznymi formami práce – zakladali knižnice a čítárne, usporadúvali prednášky, podujatia, divadelné predstavenia, slávnosti, kurzy a akadémie. Na poli osvetu plnili významnú úlohu, boli kultúrno-osvetovým hýbadielom vo svojich regiónoch. V maticných MO sa aktivizovali aj v iných oblastiach. Iniciatívu prejavili pri stavaní pomníkov a pamätných tabúl, ale činili sa tiež vo vydavateľskej oblasti. Na miestnej úrovni spolupracovali s osvetovými zborníkmi, so Živenou, s Československým Červeným krížom, so Slovenskou ligou a podobne.

Maticné členstvo tvorili čestní (schvaľuje valné zhromaždenie), zakladajúci (členovia do roka 1875; členský príspevok 1000 Kč; právnické osoby mohli byť len zakladajúcimi členmi), riadni (členský príspevok 500 Kč alebo 20 Kč ročne) a podporujúci členovia

(bra), Trenčín (16. novembra), Zvolen a Brezno (22. novembra), Banská Bystrica (30. novembra) a posledným bol Užhorod (23. decembra). Budovanie siete regionálnych maticných pobočiek úspešne pokračovalo aj v nasledujúcom období. Koncom roka 1923 evidovali v maticnom ústredí sedemdesiat sedem funkčných MO a 8 439 členov. Za prvých päť rokov činnosti maticári v regiónoch pripravili 2768 prednášok, 424 akadémií a slávností, 295 kurzov a 1051 divadelných predstavení – v súhrne 4538 aktivít.

VÝRAZNÝ POSUN

Organizácia členskej základne v dvadsiatych rokoch pritom nebola silnou stránkou Matice. V maticnom ústredí v Martine sa MO nevenovala až taká systematická pozornosť. Výrazný posun nastal v roku 1933 zriadením Členského oddelenia ako pracoviska, ktoré sa výlučne venovalo členskej základni a udržiavalo s ňou neustály kontakt. V maticnom ústredí sa postupne utužila disciplína, vykonali revíziu členstva, zaviedli štvrtročnú kontrolu evidencie, najmä však platenie členského v prvom štvrtroku. Do ústredia sa odvádzala až sedemdesiatpäťpercentná časť členských príspevkov, v MO ostávalo len dvadsaťpäť percent. Zrušila sa dovtedajšia možnosť členov organizovať sa buď v miestnych odboroch, alebo priamo v maticnom ústredí. Členovia evidovaní v ústredí, ktorí bývali v sídlach odborov, mali prejsť pod evidenciu MO. Podobne každý nový člen, v ktorého bydlisku pôsobil MO, mal byť bez výhrad zaradený do MO. V ústredí

ho získavalo zdarma. V jeho vydávaní sa pokračovalo aj napriek tomu, že bol stratovým. Pre Maticu mal všestranný význam pre svoj propagačný a agitačný cieľ. Vydania časopisu adresovali vo veľkom aj Slovákom žijúcim v zahraničí, samozrejme, na náklady Matice slovenskej.

REKORDNÉ ROKY

Štruktúru Matice slovenskej obohatilo zriadenie maticných sekretariátov, presnejšie sekretariátov MO MS, ktoré preberali agendu ústredia. Prvý bol založený v roku 1934 v Bratislave, ďalšie sa zakladali v štyridsiatych rokoch, spomeňme aspoň Martin, Trnavu, Nové Mesto nad Váhom, Nitrú, Žilinu, Ružomberok, Prešov, no boli založené aj v ďalších mestách s početnejšou členskou základňou maticiarov. Medzi ich hlavné úlohy patrilo kolportovanie maticných knižných podielov pre členov, inkasovanie príspevkov, obstarávanie organizačných prác a poskytovanie informácií z matickej oblasti.

Nové metódy a ich modernizácia, neustála metodicko-inštruktážna aktivita a starostlivý kontakt s členstvom, odborníci v riadiacich funkciách a profesionálne odvádzaná práca zamestnancov Matice začali prinášať svoje ovocie. Rok 1942 bol pre Maticu rekordný v počte získania nových členov. Do jej radov vstúpilo 11 335 nových členov a v tomto roku členská základňa Matice presiahla päťdesiatšesťtisícovú hranicu. Tak si v maticnom ústredí predsvádzali nový cieľ – dosiahnuť stotisícovú členskú základňu. O úspešnom roku 1942 v ústredí spočiatku predpokladali, že

Majiteľ panstva v Pribeníku Jozef MAILÁTH konal dobro pre dobro, odmenu čakal od Boha

Medzibodrožiu ostal verný až do trpkého konca

Marián ŠIMKULIČ – Foto: autor, archiv

Štyridsať rokov bol Jozef MAILÁTH predsedom vodohospodárskeho spolku, publicistom, spisovateľom, hudobníkom i skladateľom. Polstoročie spravoval s manželkou v Pribeníku vzorové hospodárstvo. Bola to významná osobnosť, sociálny politik, horlivý zakladateľ úverových a spotrebných družstiev, šľachetný magnát zasadzujúci sa za vec Zemplínčanov. Svojou činnosťou spolu s manželkou podnecovali rozvoj poľnohospodárskeho, priemyselného, spoločenského a kultúrneho života v Pribeníku a v Medzibodroží. Pri každej návšteve Pribenika neďaleko Kráľovského Chlmca ma zaujalo fungovanie strednej odbornej školy (poľnohospodárskej), sídliacej v tunajšom kaštieli. Inšpirovali ma myšlienky dnes už bývalého riaditeľa školy Ing. Štefana Dubíka o potrebe nadviazať na tradície, ktoré tu kedysi zasial posledný majiteľ panstva a kaštieľa Jozef Mailáth V. s manželkou Máriou Sečéniovou.

Údaje o ňom som našiel v monografiách Györga Capa, žijúceho v Nemecku, i v spomienkach osemdesiatosemročného Ladislava Godžáka, ktorý sa dodnes stará o kaplnku, ktorú dal gróf vybudovať koncom 19. storočia. V Kultúrnom centre Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmcu, sídle bývalého vodohospodárskeho združenia, je inštalovaná muzeálna expozícia venovaná životu a dielu Jozefa Mailátha. Na rohu rovnomennej ulice je umiestnená jeho busta.

■ PANSTVO A KAŠTIEĽ

Jozef Mailáth sa narodil ako štvrté dieťa krajského sudcu Juraja Mailátha a barónky Štefánie Prandau-Hilleprandovej 11. apríla 1858 v Pátkostolí (Pécs). Vyrastal v obci Bakóca v Baraňskej župe spolu so šiestimi súrodencami. Stredoškolské štúdiá absolvoval v Budíne, Šoprone a vo Viedni, právo študoval vo Viedni a v Budíne. Vojenskú službu ukončil v hodnosti záložného husárskeho nadporučíka. Jeho krstný otec gróf Anton Mailáth, župan Zemplínskej župy, ho vo svojom závete v roku 1871 menoval za dediča panstva v Pribeníku. Dedičstvo prevzal na jeseň v roku 1882. Trinásteho februára 1883 ho vymenovali za čestného hlavného notára Zemplínskej župy. Začiatkom marca sa už zúčastňoval na zasadnutiach župných výborov, kde ho vymenovali za člena správnej rady Vodohospodárskeho družstva pre reguláciu Tisy (VDPRT) v Medzibodroží. V roku 1883 otca v jeho byte na budinskom hrade zavraždili. O rok neskôr syna Jozefa zvolili za člena Spolku lekárov a lekárníkov Zemplínskej župy. V župných novinách Zemplín vtedy napísal: „Uisťujem svojich spoluhospodárov z Medzibodrožia, že vždy a všade mi bude záležať na zdravom hospodárskom rozvoji regiónu – teda obvodu, kde žijem a pracujem, ku ktorému ma viažu rodinné a priateľské putá. Taktiež budem svojimi silami a schopnosťami vždy podporovať duševný a hmotný rozkvet tejto oblasti.“ Ako prejav uznania panovník František Jozef v októbri v roku 1885 udelil piatim synom zavraždeného krajského sudcu – teda aj Jozefovi Mailáthovi – titul grófa, vďaka čomu sa mohli stať členmi Hornej snemovne parlamentu. V tom istom roku bol zvolený za spolupredseda Spolku Červeného kríža Zemplínskej župy, 7. júna 1886 za predsedu VDPRT v Medzibodroží.

■ NAJSTARŠÍ ŽREBČÍN

Popri uvedených i ďalších funkciách Jozef Mailáth usilovne pracoval na premenách kaštieľa i panstva. Zdedil ich v nie dobrom stave, čo súviselo so skutočnosťou, že predchádzajúci majiteľ sa v kaštieli často nezdržoval. Gróf sa hneď zo začiatku pustil s vervou do zriadenia zverinca, aby sa mohol venovať jednej zo svojich najväčších vášní – poľovníctvu, a to aj v Medzibodroží, kraji chudobnom na vysokú zver. Prvou stavbou boli stajne a jazdiareň. Niekdajší prvý žrebčín v Zemplínskej župe založil v Pribeníku Jozef Mailáth III. Pokračovateľ tradície Jozef Mailáth V. si v roku 1905 zaspomínal:

„Najstarší na Zemplíne je žrebčinec v Pribeníku, ktorý od roka 1809 udržal čistotu plemena. Žrebčinec vznikol vďaka obozretnosti a predvídavosti prastrýka, cisárskeho miestodržiteľa vo Fiume, ktorý zabránil tomu, aby c. a k. dvorské žrebčince, určené na chov lipicanov, odviekli Francúzi. Za tento čin dostal od kráľa 12 kobyliiek.“ Podľa súpisu z roka 1883 za kaštieľom stáli dve stajne pre kone a jedna pre žriebäta. Nový majiteľ dal pre zdedené kone postaviť nové stajne. V tejto tradícii pokračuje aj súčasná stredná škola, ktorá vlastní kone a každý rok usporadúva regionálne parkúrové preteky.

Nasledovala stavba vodovodného systému s vodojemom, pýchou obce, ktorý stojí dodnes a je technickou pamiatkou. Vodojem je na

Osemdesiatosemročný Ladislav GODŽÁK v kaplnke, ktorá sa popri vitráži môže popýšiť aj organom z dielne M. R. Riegera.

Kaštieľ v Pribeníku predstavuje dobrou predstavu panstva o pohodlnom, ale aj účelnom živote, aj keď sa okolité hospodárske stavby v jeho areáli nezachovali.

východnej strane kaštieľa. Na jeho západnej strane je vchod, nad ním erb a dve okná. Na balkóne je nainštalované ozdobné zábradlie, dielo umeleckého kováča Jozefa Fozóa.

Mailáth uvidel prácu tohto majstra kováča na miléniovej výstave v Budapešti, kde ho kúpil a po skončení výstavy balkónové zábradlie priviezli do Pribenika. Vysokú ozdobnú strechu zdobí tridsať vyrezávaných pilierov. Na štyroch rohoch sú umiestnené antické hlavy a na vrchu držiak na zástavu.

Roky 1894 až 1899 boli v živote Jozefa Mailátha obdobím veľkých stavieb. V roku 1894 dal v Kráľovskom Chlmcu postaviť sídlo VDPRT (s reguláciou Tisy došli až po Tokaj). O rok neskôr bol slávnostne odovzdaný rímskokatolícky kostol vo Veľkých Trakanoch, ktorý dal rozšíriť na vlastné náklady. Postavením verejnej nemocnice v roku 1897 v Kráľovskom Chlmcu splnil poslednú vôľu strýka Antona Mailátha. V roku 1899 dal zmodernizovať už vyše storočný kaštieľ v Pribeníku, na ktorom nechal pristavať poschodie. Obnovená aristokratická rezidencia a park nesú rukopis architekta Jozefa Huberta, sklomaliara Maxima Rótha a záhradného architekta Jána Heina.

■ NA PROSPECH CHUDOBNÝCH

V novovybudovanej štátnej škole v Kráľovskom Chlmcu, kde pozemok na jej výstavbu venoval mestu gróf Jozef Mailáth, aristokratický manželský pár sa popri duchovnom raste žiakov staral aj

človekom hodným úcty,“ napísal Jozef Mailáth. Po dennej únavnej práci mu dobre padlo zahrať si na organe. Manželka hrala na klavíri, a ako vo väčšine aristokratických rodín aj ich deti dostali hudobné vzdelanie. Ich učiteľom bol Štefan Thomán, rodák z Humenného, hudobný skladateľ, klavirista a pedagóg na Hudobnej akadémii v Budapešti, žiak Franza Liszta a učiteľ Bélu Bartóka (písali sme o ňom na stránkach SNN).

Idyllické časy narušila prvá svetová vojna. V časti kaštieľa vytvorili nemocnicu. Pod vedením grófký organizovali kurzy ošetrovateliek, Mailáthova manželka sa podieľala aj na chirurgických zákrokoch. Prvého júna 1916 nemocnica v Pribeníku skončila svoju činnosť. Od začiatku septembra 1914 do 1. júna 1916

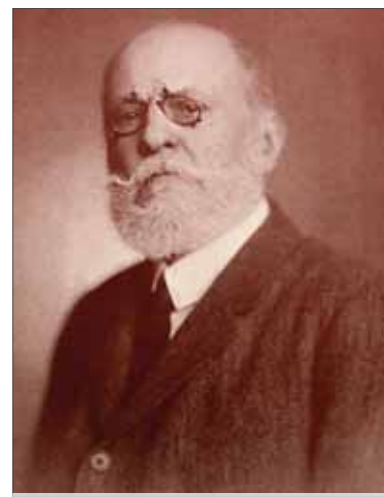

Vodojem pri kaštieli je technická pamiatka.

tu ošetrili tisícvestosedemdesiat ranených a chorých rakúsko-uhorských vojakov, päťdesiattri ruských a srbských zajatcov. Spravovanie nemocníc v Pribeníku a Kráľovskom Chlmcu, ktoré uhradila rodina, stálo vyše štvrt milióna forntov. Čiastku, ktorú za stravovanie vojakov preplatil príslušný úrad, gróf poukázal na Fond pre invalidov. Pre vojnové siroty a vdovy prebudoval dom, ktorého vydržovanie hradil z vlastných prostriedkov.

■ ČAS VOJNY

Po vypuknutí vojny sa aj v zázemí zhoršil stav verejného zdravotníctva a nastali problémy s infekčnými chorobami. Vláda sa rozhodla vytvoriť v monarchii štrnásť ústavov, v ktorých by infekčne chorých liečili. Jeden z nich, pod vedením grófa Mailátha, sídlil v Sátoraljauhelyi. V septembri 1915 bol už ústav známy v celej krajine. Systém siete pavilónov tvorili nabiele vymalované budovy, vyvalcované bezprašné cesty, zelenajúce sa zeleninové záhradky, ktoré vzbudzovali dojem samostatného mestčka či skôr nemeckého kúpeľného mesta. Bolo tam všetko – kuchyne, pracovne, zvlášť pre infekčne chorých, výkonný mangel, na ktorom bolo možné denne vyzehliť desaťtisíc kusov odevov. K dispozícii boli šatne, sklady potravín, koľajnice a úzkokoľajka, ktorá uľahčovala prísun vagonov so zranenými či s chorými vojakmi aj zásobovanie. Na vybavenosť laboratória by bola hrdá ktorákoľvek nemocnica. Viac

Gróf Jozef MAILÁTH

napovedia tunajšie počty pacientov: v apríli 1916 bolo v ústave 10 014 infekčne chorých, z tohto 6106 na týfus a 3775 na zápalové ochorenie čriev – dyzentériu. V ústave bolo vykonaných tritisícšesťsto operácií, zomrelo pritom sedemstošesťdesiat chorých a ranených. Po presune bojov na taliansky front sa uvažovalo so zrušením ústavu. Gróf Mailáth sa zasadil o preklasifikovanie zariadenia a čoskoro začal svoju činnosť ústav pre vojnových invalidov. S vedením Úradu pre starostlivosť o vojnových invalidov dohodol popri zbernom stredisku zriadenie doliečovania a školy, aby si zranení vojaci, ktorí už nemohli pokračovať v doterajšom zamestnaní, osvojili nové remeslá, ktoré by ich uživil.

■ TU ŽIŤ I MRIEŤ...

„Keď mi za moju obetavosť a náklady, ktoré som hradil zo svojho vrecka a podľa účtovných dokladov tvorili viac ako dva milióny forntov, chcela vláda udeliť vysoké vyznamenanie, neprijal som ho s odôvodnením, že dobro konám pre dobro. Odmenu čakám od Pána Boha,“ napísal Jozef Mailáth. V negatívnom zmysle slova sa jej dočkal v podobe rozhodnutia revolučného výboru, ktorý ho zbavil funkcie riaditeľa ústavu. Robotnícky výbor 18. marca 1918 aj na Zemplíne nečakal na pád vlády a dosadil do úradu Karola Čutu, stolára zo železničných dielní. Tretí deň vyhlásili diktatúru proletariátu, čím sa začalo stotridsaťtri dní hrôzovlády komúny. Po prechodnom pobyte českých vojakov sa v júli 1919 začal druhý červený teror. „Mnohí z aristokratov už utiekli do cudziny. Zabávajú sa a dýchajú čerstvým vzduchom vo Švajčiarsku, kým ja aj so svojou rodinou zastávam svoje miesto doma. V mojich ušiach stále znie: Tu žiť i mrieť musíš!“ uviedol Jozef Mailáth.

Direktórium v Kráľovskom Chlmcu zhabalo Mailáthovcom osobné autá. V kaštieli v Pribeníku ubytovali červených vojakov. Chlmcania zabavili koče i povozy a ušlo sa aj Ujhelčanom. Rabovanie a perzekúcie neustávali. Vo Veľkonočný pondelok dvaja červenogvardejci s bodákmi zatkli grófa a odviekli do Sátoraljauhelyu. Zatkli aj manželku. V sobotu 26. apríla 1919 na svitaní grófa Mailátha a sedemdesiatdva väzňov v dobytých vagónoch odvliezli do Budapešti. Neskôr väzňov previezli do Rákošpaloty, kde Mailáth mohol hrať na organe v kaplnke. Až 11. júna sa gróf Mailáth so synom dostali do Pribenika. Kaštieľ bol prázdny, služobníctvo zutekalo. Z Košíc pricestovala aj grófká s dcérami. Po Trianonskej mierovej zmluve centrum mailáthovského panstva pripadlo Česko-Slovensku, polia zostali na maďarskej strane. Rodina žila naďalej v Pribeníku, kde sa gróf venoval hospodárstvu na zvyšnom majetku. Keď v roku 1928 stratil Pribeník a neskôr aj manželku, stal sa bludným Holanďanom na cestách medzi deťmi a príbuznými. Zomrel 2. apríla 1940. Obaja manželia nakoniec našli posledný odpočinok pod platanmi v parku milovaného kaštieľa.

Výstava štyridsiatich absolventov prof. HOLOŠKU putuje práve zo Senice na Kysuce Obraz tvorivosti jednej maliarskej generácie

Dušan MIKOLAJ – Snímky: Vladimír HOLICKÝ

Záhorská galéria Jána Mudrocha v Senici v spolupráci s Fakultou výtvarných umení Akadémie umení v Banskej Bystrici vystavovala v novembri diela vyše štyridsiatich absolventov Ateliéru klasických maliarskych disciplín profesora Ľudovíta HOLOŠKU. Koncom tohto roka tento rozsiahly súbor výtvarných diel inštalujú v Kysuckej galérii v Ošadnici. Ide teda o veľké podujatie mladého slovenského maliarstva a dve mimoriadne výstavy, ktorým sa patrí venovať pozornosť.

Maliar, ilustrátor, výtvarný teoretik či kurátor mnohých výstav Ľ. Hološka sa sprostredkovane predstavil vo svojom rodnom kraji (spoločne s kurátorkou Boženou Juríčkovou) – uviedol tu diela svojich študentov ako významnú súčasť vlastnej profesionálnej pedagogickej misie, aspoň z posledných rokov. Lebo ona sa datuje už poriadne dlhý čas – od polovice sedemdesiatych rokov minulého storočia, keď medzitým pôsobil na viacerých oddeleniach výtvarného vzdelávania na vysokých školách v Trnave a Bratislave, z toho na Vysokej škole výtvarného umenia celých dvadsať rokov (v rokoch 1988 – 2008) a v poľskej Toruni na Univerzite Mikuláša Kopernika.

■ VÝRAZNÁ POSILA

Krátko po založení Akadémie umení v Banskej Bystrici sa stal významnou posilou na jej Fakulte výtvarných umení. Od roka 2001 vedie ateliér klasických maliarskych disciplín (na viacerých stupňoch štúdiá ho absolvovalo temer šesťdesiat študentov zo Slovenska i zahraničia) – v Senici predstavuje diela vyše štyridsiatich svojich študentov.

Ľudovít Hološka si uvedomuje, že výsledky práce pedagoga rezo-

nujú zväčša iba v uzavretom akademickom prostredí, a tak sa usiluje dostať tvorbu svojich zverencov do galerijného prostredia a na oči kultúrnej verejnosti. Je to prejav vlastnej zodpovednosti za ich prípravu a zároveň nazretie do „profesorskej dielne“. Alebo sprievodným textom kurátorky k aktuálnej výstave Obraz sa to dá povedať slovami: „Definovať celkovú profiláciu Ateliéru klasických maliarskych disciplín na FVU AU v Banskej

RECENZIA

Bystrici a tiež jeho postavenie v kontexte súčasného slovenského umenia. Študiálny program predstavujú všetky maliarske žánre – krajina, zátišie, portrét, figurálna i abstraktná maľba. Imperatívom v tomto vzdelávacom procese je OBRAZ, jeho jazyk, artikulácia a princípy, možnosti, významy. Zameranie možno klasifikovať ako tradičný proces konštituovania špecifických kódov, individuálnej výtvarnej výpovede, ktorá síce vychádza zo senzualnej skúsenosti, resp. poznania, ale ktorá má pritom otvorené pole jazykových, optických, technických, sémantických, psychických možností umeleckej reflexie, kon-

centrovaných v obrazovej ploche. Jednoznačne akcentovaná je osobná voľba a autenticnosť, nezávislá od rutinérskych, klišeovitých či fetišizovaných poz.“

■ ORIGINÁLNY PREJAV

Ľudovít Hološka sa svojou tvorbou decentne a zapamätateľne zaradil medzi umelcov s originálnym vizuálnym prejavom a osobitým smerovaním. Rovnoco mu patrí vážne postavenie medzi pedagógmi výtvarného umenia. Svoje praktické pôsobenie garantuje hlboko dôvernou znalosťou tvorby klasikov slovenskej maľby (prirodzene, i svetovej) a schopnosťou vypovedať o nej „slovom i písmom“. Je to dar, ktorý ochotne a zanietene rozdáva tým, čo veria v neutíchajúce príležitosti obstať v umení čestne svojou vytrvalou prácou. Odcitujme ho aspoň jednou vetou: „Poetiky minulé či súčasné sa predstavujú ako modely tvorivých postupov, ktoré možno akceptovať, prevracáť naruby, rozvíjať ich alebo bojovať proti nim, zamietáť ich.“ Je to vidno aj na výstave, ktorá sa s úspechom práve skončila na Záhorí a otvára sa na Kysuciach.

Ľudovít HOLOŠKA (v strede) na otvorení výstavy Obraz v Záhorskej galérii Jána Mudrocha v Senici

V Senici vystavovalo vyše tretiny absolventov banskobystrickej Fakulty výtvarných umení vedenej profesorom HOLOŠKOM. Na snímke časť vystavených diel.

Pavol Holeštiak zostavil reprezentatívnu publikáciu o exulantskom literátovi

Zlatá kysucká kniha Pavla Hrtusa Jurinu

KNIHA TÝŽDŇA

PAVOL HOLEŠTIAK

ZLATÁ KYSUCKÁ KNIHA PAVLA HRTUSA JURINU EXULANT, KTORÝ NEODIŠIEL

Na jeseň tohto roku si slovenská kultúrna verejnosť pripomenula sté výročie narodenia spisovateľa, básnika, publicistu, prekladateľa, organizátora spoločenského a kultúrneho života v Austrálii, učiteľa, významného slovenského vlastenca Pavla Hrtusa Jurinu, rodáka z kysuckého Klokočova (nar. 1. 10. 1919). Na Silvestra si zasa pripomenieme jeho dvadsiate piate výročie skonu v d'alekom Melbourne. Okrem toho sme boli svedkami ďalšieho okrúhleho výročia – pätnásteho ročníka festivalu duchovnej poézie a prózy Jurinova jeseň v Čadci.

V týchto dňoch sa dostala na pulty knižkupectiev nová výpravná publikácia autora Pavla Holeštiaka Zlatá kysucká kniha Pavla Hrtusa Jurinu. Bez mála tristo päťdesiatstranová viacfarebná knižka v pevnej väzbe na kriedovom papieri s maľbami našej výtvarnej legendy Ondreja Zimku, s dosiaľ knižne nepublikovaným Hrtusovým rodostromom či cestopisom Na piaty svetadiel. Literárne zhodnotenie i osvietenie nájdeme hneď v šiestich doslovoch našich literárnych osobností. Vzácnou súčasťou tejto reprezentatívnej knihy sa stal prierez kompletnej nadčasovej vzácnéj tvorby, čerpajúcej predovšetkým z jeho jedenástich knižných diel, ktoré vyšli v Austrálii, Kanade i na Slovensku, aj keď väčšinu života Pavol Hrtus Jurina prežil práve na najmenšom kontinente – v Austrálii, z ktorej sa už nikdy fyzicky nevrátil. Srdcom však zostal v rodnej slovenskej vlasti, takže aj podtitul knižnej novinky nesie nevsedný, ale výstižný názov Exulant, ktorý neodišiel. V knihe Pavol Holeštiak podrobne s odbornou presnosťou spracoval pohnutý život a kompletne dielo P. H. Jurinu, ktorého literárna kritika zaraďuje k slovenskej lyrizovanej próze, slovenskej katolíckej moderne a spolu s vynikajúcim Jozefom Cigerom Hronským aj k najlepším našim prozaikom v slovenskom exilovom svete. Hrtusove knižné skvosty vychádzali v Austrálii vo veľmi skromnej grafickej úprave i tlačovej kvalite v počte iba päťdesiat kusov.

Navonok tvrdý človek, no vo svojom vnútri veľmi citlivý rodený spisovateľ písal takmer polstoročie nevsedným vrchárskym štýlom najmä o svojich rodákoch a vlasti. Prečo sa nevrátil po roku 1989 na Slovensko, zostáva záhadou. Týmto novým, exkluzívnym dielom sa mu spláca dlh z jeho rodných Kysúc i milovaného Slovenska. Citujúc nitrianskeho biskupa Viliama Judáka – neskazený svetom sa majster Pavol Hrtus Jurina vracia domov. Nuž, milý čitateľ, vezmi a čítaj!

(kp)

NEKROLÓG

My, čo sme MUDr. Viliama HAFNERA dobre poznali, vieme, že dňom jeho odchodu sme schudobneli a zoslabli. Jeho celoživotný status bol postavený na mocných pilieroch, ktoré neoslabili nijaké živly: Láska k národu a vlasti. Ako osemdesiatročný sa dôstojne rozlúčil s členmi KR Matice slovenskej v Trnave. Ani potom však, až do konca, nechýbal ani na jednom z jej zasadaní. Múdry a rozvážny, prepotrebný. Zotrval do konca.

Vytrval až do samého konca

Profesionálne bol ako lekár predurčený na pomoc tým, ktorí to potrebujú. Liečil, radil, pomáhal. Telu i duchu. Ďalším jeho pilierom s pevnou armatúrou bola muzika. Bytostne ju vnímal ako dar od Stvoriteľa, ktorý má byť tou najvzácnjšou ingredienciou duchovnej potravy človeka. Svoju energiu mal nastavenú na najdlhšiu – celoživotnú trať. Veď ktoráže iná obec organizuje v súčasnosti tridsiatu štvrtú hudobnú jar či dvadsiatu druhú hudobnú jeseň?

Jeho pozvaní na koncerty som nevedel odolať, aj keď bolo treba prejsť autom sto kilometrov. V Chráme sv. Michala som na prvom koncerte zažil šok. Sám som účinkoval na stovkách vokálnych hudobných koncertov vo svete a za nepatričný bol považovaný potlesk medzi jednotlivými hudobnými časťami. Stávalo sa to často aj v známych konglomeráciách. V Ciferi – plný kostol starých, mladých poslucháčov, dirigent skončil so zdvihnutými rukami a v chráme nikto ani nedýchal. Myšlienka neprerušená, dojem zachovaný. Príďte si to overiť.

Nikdy sa ma pri rozlúčke Vilko nezapadol opýtať: Peťko, a na budúce prídeš? A možno neprídeš? Je na vás, milí Ciferčania, aby ste na to, čo vám dával, dlho a bez prestávky spomínali!

Peter KOZOLKA

HUMORESKA

Keď bolo v Rio de Janeiro husto, postavili si Brazílčania Brasília. Moderne, s Le Corbusierovou invenciou a dostatkom parkovacích miest. S metrom. V Kazachstane namiesto Alma Aty si Kazachovia postavili Astanu. Moderne, metro je vo výstavbe. Potom Astanu premenovali na počesť dlhoročného obľúbeného prezidenta na Nursultanu. My máme Bratislavu. Premenovanie sa nechystá. Dlho-ročných prezidentov tu zatiaľ nebolo veľa. Obľúbených ešte menej. Po ére výstavby cilliling električiek bude mať Bratislava metro. Alebo nadzemnú dráhu.

Deti sa na ňu môžu skladať. Tak ako ich otcovia a starí otcovia sa na jednu skladali. Tatranský Allweg. Kacírka myšlienka použiť na výstavbu peniaze z diaľničného

vanie - Věrným Slovákům. Zvlášť vydarená socha Edvarda Beneša. Ukončíte výstup a nástup, dvere sa zatvárajú. Minútka a sme na stanici Justičný palác. Hneď

lého muža. Ako symbolu krivých obvinení. Áno, je to Alfred Dreyfus. Keby tam bola socha ktoréhokolvek Slováka, rozhádala by sa celá spoločnosť a hrozila by občianska

rajú, všetci vystúpte. Metro tu končí. Ďalšiu výstavbu úspešne vysúťažila firma Blackhole, S.A. a jej sesterská firma Čierna diera, s.r.o. Ďalšia sestra buduje tunel pri Žilne a ďalšia na Belize. Mamička registrovaná na Cypre musí byť na svoje dcéry hrdá. Pracujú a dobre zarábajú. Vraj pred časom videl niekto napochodovať do podzemia pár sto ľudí. Najmä z okolia Hornej Nitry s transparentom „Naspäť cesta nemožná, napred sa ísť musí“, s lopatami a krompáčmi. Potom sa pod nimi zľahla zem. Doslova. Asi kopú. Ďalšia stanica sa má údajne volať Námestie NSNP. Nového Slovenského národného povstania. Milan ČASNOCHA MIKŠ

Metro v našom hlavnom nepremenovanom meste

mýta. Tie, čo teraz končia vo vrec-kách cyperských slečien. Alebo tam kdesi.

Bude to sveta žiť, keď už teda bude aj u nás metro. Trasa A. Nastúpime na stanici Pražská. V strede nástupnej haly pôsobivá výzdoba - socha muža v leteckej kombinéze, nastupujúceho do lietadla. Dole na podstavci veno-

v podzemí nás uvíta kolonáda sóch nevinne odsúdených na smrť. Po bežiacich schodoch sa dostaneme na Záhradnícku ulicu, kde namiesto trolejbusových stĺpov sú tiež sochy. Nevinne odsúdených a väznených. Obdoba terakotovej armády z Číny. Aspoň čo do počtu. Na čestnom mieste, na vyvýšenom piedestále tam stojí socha osame-

vojna. S Dreyfusovou špionážnou aférou nemáme nič spoločné. Aj keď meno skutočného špióna bolo Esterházy, čo nám niečo pripomína. Francúzska špionážna aféra bola v roku 1894.

Prestup na trasu B. Dvere sa zatvárajú, nasledujúca zastávka Ministerstvo dopravy, blízko Five stars Residence Dvere sa otvá-

Krátky život odvážneho slovenského pilota by bol dobrým námetom na román

Posledný boj majora Otta SMIKA

Jozef SLIACKY – Foto: archív autora

Otto SMIK. Mal dvadsaťdva rokov, vrodenu odvahu a dravosť. A nenávisť k nepriateľovi, ktorý v nacistických čizmách šliapal po európskych národoch, páliť a vraždil. Zvádzal s ním víťazné súboje v oblakoch. Riskoval život. Vo vojne to inak nejde. Dvadsiateho ôsmeho novembra 1944 letka, ktorej velil, zaútočila na dôležitý železničný uzol v holandskom Zwolle, kde sa sústreďovali nemecké vojská. Po zásahu protiletadlovým delostrelectvom havaroval a zahynul.

Krátky život Otta Smika je námety na román. Začiatok deja nájdeme v gruzínskom kúpeľnom meste Boržomi. Až tam zavial vír prvej svetovej vojny jeho otca Rudolfa, tisovského rodáka. Dostal sa tam ako zajatec. Do oka mu padla dcéra cárskeho dôstojníka. Pod kaukazskými veľikánmi sa tešil z narodenia troch synov. Otto, prostredný z nich, prišiel na svet 20. januára 1922. Mal dvanásť, keď sa rodina presťahovala na Slovensko.

ČRTA

Smikovci sa usadili v Bratislave. Otec chcel mať z Otta obchodníka. Mládenca však lákali výšky, lietanie. Ako pätnásťročný zvíťazil v súťaži leteckých modelárov a krátko na to sa dostal do vzduchu vo vetroni. Rok po rozpade Československej republiky, osemnásť marcový deň v roku 1940, sa domov vrátil s pevným rozhodnutím pripojiť sa k tým, ktorí sa postavili na odpor fašistickej rozpínivosti. Vo vchode sa zrazil s otcom. „Strelol som ho večer medzi dvermi,“ spomínal so smútkom v hlase Rudolf Smik. „Vracal som sa z práce a on odchádzal. Pýtal som sa ho, kam ide. Trocha sa zarážal a povedal, že do Žiliny na montáž. Obzrel sa ešte a potom... Potom som ho už nikdy nevidel... Asi o tri roky som o ňom počul zo zahraničného vysielania. To som sa čudoval! Rozprávali o ňom veľmi pekne, samú chválu...“

Koncom júla 1940 prijali Otta Smika do RAF – Royal Air Force. Ako dôstojníckeho sluhu. Po necelom roku ho zaradili do výcviku stíhačov v Británii i v Kanade. Pilotné kurzy ukončil s nadpriemerným výsledkom.

Hneď pri prvých útokoch na nepriateľské ciele na Nemcami okupovaných územiach prejavil neskuutočnú odvahu a chladnokrvnosť. Prvý zostrel nemeckého messerschmitta si pripísal na konto 13. marca 1943. „Obaja – Smik a ja – sme krst ohňom

Stíhač RAF Otto SMIK počas invázie do Normandie.

dostali v anglickej peruti na juhovýchode Anglicka,“ spomínal jeho spoluobojovník Jaroslav Hlaďo. „Operovali sme nad La Manchom aj nad Francúzskom a prakticky sme robili všetko: sprejdzali sme bombardéry, útočili na lode, na pozemné ciele, na nemecké prístavy. Prvé nemecké lietadlo síce priznali Ottovi iba spolovice, mal ho totiž na snímke svojho fotografometu ešte jeden Angličan. Ale začiatok to bol. Smikovi narástla chuť, začal vynikať odvahou, pohotovosťou a presnou strelbou.“

Raz sa vrátil na základňu v lietadle rozstrieľanom ako rešeto. Aj skúsení harcovníci nechápavo krútili hlavami, že prežil. „Až keď vyvolali filmy z kamery, ukázalo sa, v čom bol,“ pridával Jaroslav Hlaďo. „Zničil cisternový vlak! Na obrázkoch tretieho preletu vystupovali čierne mraky horiacej nafty. Cisternový vlak – to boli desiatky hlavné protiletectvej obrany. Nemci si presuny pohonných hmôt dokonale kryli, celá trať bola zaistená veľkorážnymi guľometmi. Preletieť taký úsek, a pritom dosiahnuť úspech, to bol skutočne kúsok.“

V roku 1943 sa stal Otto Smik československým leteckým esom. Zostrelil jedenásť nemeckých lietadiel. Piateho

novembra mu britský kráľ Juraj VI. udelil najvyššie letecké vyznamenanie D. F. C. – Distinguished Flying Cross. Od leta 1944 ako „Flyght Lieutenant“ velil letke, ktorá sprejdzala vylozenie Spojencov v Normandii.

Objavili sa správy o tajných zbraniach V-1. Briti im uverili, až keď „lietajúce bomby“ vybuchovali v centre Londýna. Letku, ktorej velil Smik, poverili ochranou metropoly. Počínala si úspešne. „Kofko Otto zachránil londýnskych domov a životov obyvateľov,

zaručené, že sa nebude nudiť. Povolenie dostal pod podmienkou, že zaútočí iba vtedy, ak nebude cieľ úporne bránený. Krúžili sme nad letiskom asi desať minút – nič. Smik stručne oznámil, že do toho ide... Vrhol sa na vyhladnutého junkersa. Práve v tej chvíli začala besná paľba ľahkých kanónov a za chvíľu už Nemci strieľali zo všetkého, čo malo hlaveň – bolo ich omnoho viac, ako sme očakávali. Ovzdušie bolo naplnené svietiacim železom. Pichli sme do osieho hniezda! „Som zasiahnutý, budem skákať! Číslo tri, prevezmete velenie a odveďte letku domov! počul som Smika. Márne som hľadal pod sebou biely padák klesajúci k zemi. Nemohol som ani zistiť, kde sa Smikovo lietadlo nachádza, pri prudkom výstupe po nálete mi zmizol z očí a už som ho nevidel... Volali sme ho rádiom – márne. Nemohol som sa s touto stratou zmieriť, ale benzínu ubúdalo, nezostávalo len sa vrátiť.“

Vicemaršal letectva Spojeného kráľovstva Hugh Sanders dekoruje Otta SMIKA najvyšším britským vyznamenaním RAF.

to sa nepokúsím vyčísliť,“ spomínal Hlaďo. Britská tlač o Smikovi písala ako o hrdinovi, ktorý večer 8. júla počas jedného letu zničil tri rakety V-1.

Smikova letka vzlietla k nebu aj v nedeľu 3. septembra s rozkazom sprejdzáť stovku bombardérov. Ich cieľom bol holandský Soesterberg. Úlohu splnili. „Leteli sme cez holandský Gilze Rijen a Smik zahliadol na letisko niekoľko zamaskovaných junkersov,“ spomínal člen letky Alois Štancl. „Lietadlá stáli na lesnej ceste, letisko budilo dojem, že je opustené – nieslo stopy po nedávnom ťažkom nálete spojeneckých bombardérov. Smik požiadal veliteľa o povolenie na útok. On bol totiž taký: keď niekam letel, tak musel útočiť, bojovať, nikdy neletel zbytočne. Kto letel s ním, mal

„Sing“ – nezvestný. Ale mal šťastie. Po núdzovom pristávaní natrafil na antifašistov, ktorí sa oňho postarali. Dokonca sa zahľadel do Ans Witteovej, dcéry majiteľa obchodného domu v Brede, v ktorom sa skrýval spolu s ďalšími jedenástimi spojeneckými pilotmi.

„Otto dúfal, že sa raz po víťazstve vráti domov,“ napísala Ans po vojne Ottovým rodičom. „Nemali sme oňho strach, Boh mu pomohol do našej krajiny, prosili sme ho, aby ho zas vyviezol.“ Po mesiaci sa s falošnými dokladmi dostal na oslobodené územie a na svoju základňu.

„Museli sme sa zmieriť s tým, že ho už nikdy nevidíme,“ spomínal ďalší jeho spoluobojovník František Předák. Ale prišiel večer 5. novembra. Piloti oddychovali v klubovni „Bol s nami

Ottov pes,“ pokračuje František Předák. „Držal sa stále pri nás, mal rád spoločnosť, nechcel byť sám. Náhle sa vztýčil, vyrázil k dverám a štekal ako pominutý. Dva mesiace od neho nikto nepočul ani hlások, ten pes bol ako nemý – a zrazu tak vyvádzal. Dostal sa von. To bol cirkus! Bežali sme za ním – a vonku sme uvideli Otta v jednom klbku so psom!“

Po hektických dňoch mal nárok na dovolenku, ale už po týždni sa hlásil na veliteľstve RAF. Poverili ho velením 127. britskej stíhacej perute, operujúcej z belgického Grimbergenu. Čoskoro mohol navštíviť priateľov v oslobodenej Brede.

„Bolo to naše najväčšie šťastie, keď 22. novembra 1944 po oslobodení nášho mesta sa k nám Otto vrátil,“ písala Ans. „Nový major RAF, Čech (Holandania ho vnímali ako Čecha, pozn. autora) a veliteľ anglickej stíhacej perute. Oči mu žiarili šťastím, jeho kučeravé vlasy zdobili odvážne čelo... Sľúbil, že o tri týždne opäť príde a, pravdepodobne, s nami zostane cez Vianoce.“

Sľub daný Ans už nesplnil. Vojna ďalej zúrila. Dvadsiateho ôsmeho novembra vyštartoval na bojový let. Tucat spitfirov zaútočil na železničnú stanicu v meste Zwolle. Nemeckí delostrelci ich privítali zúrivou paľbou. Dve zasiahnuté stíhačky, medzi nimi aj Smikova, sa stratili za horizontom.

„Bol som práve na dvore, a keď som počul prilietajúce lietadlo, prikročil som sa za hydináreň,“ spomínal po vojne vtedy šestnásťročný B. J. Zomerdijs. „Videl som preletieť stroj vo vzdialenosti asi dvesto metrov a v tridsaťmetrovej výške. Bolo to lietadlo, ktoré ako prvé z formácie nasadilo k útoku. Zmizlo za vrcholcami stromov smerom k Ittersumu. Nikaký výbuch som nepočul. Takmer v rovnakej chvíli letel v strmhlavom lete dolu druhý spitfiere a dopadol asi v osemdesiatstupňovom uhle do vodnej priekopy vedľa železničného násypu na trati Kampen – Zwolle. Ani ono neexplodovalo...“

Stíhači, ktorí zahynuli pri útoku na Zwolle, boli Otto Smik a Belgičan Henry Taymans. Telesné pozostatky jedného uložili do hrobu s nápisom „neznámy Angličan“. Po vojne ich Belgičanova manželka dala previezť domov. Druhú stíhačku, zarytú v močiari, sa podarilo vyzdvihnúť až v roku 1965. Vtedy sa prišlo na omyl. „Neznámy Angličan“ bol v skutočnosti Otto Smik.

Exposlanec Pavol HRIVÍK od samého začiatku presadzoval štátnu suverenitu

Slovensko vzniklo ústavnou cestou

Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Presne pred sedemdesiatimi rokmi, 9. októbra 1949, sa v Kysuckom Novom Meste narodil spoluzakladateľ modernej slovenskej štátnosti bývalý poslanec Federálneho zhromaždenia Pavol HRIVÍK. Ako predseda poslaneckého klubu Slovenskej národnej strany sa spolupodieľal na ústavnom a mierovom rozdelení Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR). Prijatím ústavného zákona o zániku spoločného štátu Slovákov a Čechov uznali svetové mocnosti samostatnú Slovenskú republiku v najkratšom možnom čase.

Je syn bývalého prislušníka letky Zaisťovacej divízie Pavla Hrivíka st., ktorý preletel 17. mája 1943 z ukrajinského vojenského letiska Ovruc k bieloruským partizánom. Bola to práve najbližšia rodina, ktorá od malička formovala jeho národné povedomie. Ako úspešný absolvent Elektrotechnickej fakulty SVŠT (teraz STU) v Bratislave v oblasti informatiky a počítačov našiel uplatnenie v Ústave technickej kybernetiky SAV. Venoval sa základnému výskumu a aplikáciám umelej inteligencie vo vývoji inteligentných robotov a počítačov vyšších generácií. Vedecko-výskumný tím, ktorý viedol, bol v roku 1986 odmenený Cenou predsedu SAV. Vedeckú hodnosť kandidáta vied získal v roku 1985. Krátko po novembri 1989 medzi prvými verejne začal presadzovať myšlienku samostatnej slovenskej štátnosti.

■ PAMÄTNÝ ŠTVRTOK

V Štúrovej spoločnosti odsudzoval čechoslovakistické tendencie, ktoré sa naplno prejavovali už začiatkom roka 1990. V pamätný štvrtok prvého marca

1990 spolu s ostatnými národovcami pred budovou SNR podporil schválenie zákona o štátnych symboloch SR. Patril medzi úplne prvých aktivistov podieľajúcich sa na obnovení politickej činnosti Slovenskej národnej strany (SNS) a jej registrácii siedmeho marca 1990 na Ministerstve vnútra SR. SNN bola vtedy jediná politická strana, ktorá sa už v tom čase vyslovovala za vznik samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva. Stal sa členom jej prvého sedemčlenného predsedníctva. Pripadla mu úloha organizačne vybudovať stranu zdola prostredníctvom miestnych organizácií (klubov) po celom Slovensku.

Počas tzv. „pomlčkovej vojny“ stál opäť v prvých radoch pred budovou SNR, kde verejne vyjadrili nespokojnosť s prijatým názvom štátu. V prvých slobodných voľbách v júni 1990 bol zvolený za poslancu Snemovne národov Federálneho zhromaždenia ČSFR (SN FZ). Stal sa členom zahraničného výboru SN FZ, v ktorom pôsobil aj v záverečnom volebnom období česko-slovenského parlamentu až do jeho zániku.

Poslanci FZ za Slovenskú národnú stranu s Pavlom HRIVÍKOM (uprostred s červenou viančankou) oslavujú úspešné hlasovanie o zániku spoločného štátu s Čechmi.

■ SPONTÁNNÁ REAKCIA

Keď ako novozvolený poslanec FZ koncom júna 1990 vstupoval prýkrát do budovy FZ zastavil ho stranický kolega a priateľ Jozef Šedovič a spýtal sa ho: „Pali, ako rozbijeme tento štát?“ Jeho okamžitá odpoveď bola: „Jozef, česko-slovenský štát rozdelíme tu v Prahe, v tejto budove FZ.“ Vo svojich spomienkach sa priznal, že

išlo o spontánnu reakciu, ktorej význam si v tom čase poriadne neuvedomoval. Obe volebné obdobia zastával funkciu podpredsedu i predsedu poslaneckého klubu Slovenskej národnej strany. Od roka 1991 pôsobil aj ako člen predsedníctva Federálneho zhromaždenia. Na pôde Rady Európy a Severoatlantického zhromaždenia (dnes Parlamentné zhromaždenie

NATO) bol jedným z členov česko-slovenskej parlamentnej delegácie.

Ako správny vlastenec vždy obhajoval slovenské záujmy. Počas búrlivej konfliktnej rozpravy kritizoval vtedajšieho federálneho ministra zahraničných vecí Jiřího Dienstbiera za nedostatočnú aktivitu v boji proti hrozbe maďarského revizionizmu a iredenty. Problém v slovensko-českých vzťahoch videl aj v pripravovanej bilaterálnej česko-slovensko-nemeckej zmluve. Federálna vláda schválila jej text v septembri 1991. Konfliktným bodom v tejto zmluve považoval zmienku o nepretržitej právnej kontinuite Česko-Slovenska od roka 1918. Zámerom českých politikov bolo právnym spôsobom poprieť existenciu a vznik prvej Slovenskej republiky. V nasledujúcich parlamentných voľbách 1992 svoj poslanecký mandát úspešne obhájil. Po schválení ústavného zákona o zániku ČSFR sa všetci federálni poslanci za SNS na jeho pokyn zhromaždili vo vstupnej hale Federálneho zhromaždenia pred bustou Milana Rastislava Štefánika a pri rozvínutej slovenskej zástave zaspievali hymnickú pieseň Hej, Slováci!

■ NA VLNE EMÓCIÍ

„Bol to úžasný, prekvapujúci šok pre všetkých prítomných vo FZ, pre prítomné české i zahraničné médiá. Naše „kultúrne extempore“ vyvolalo mimoriadnu pozornosť, ktoré vhodne zapadlo do kontextu atmosféry plnej vzrušenia a emócií po prijatí ústavného zákona. Bolo to úžasné zavŕšenie národno-emancipačných snáh Slovákov na federálnej pôde po prijatej Deklarácii o zvrchovanosti SR a Ústave SR v Slovenskej národnej rade.“

Dvojramenný kríž opäť pevne stojí na vrchole Kriváňa

Obnovili bleskami poškodený symbol

Text a foto: Jozef LUKÁČ

Príroda nás neustále presviedča, akú obrovskú má silu a moc. Akékoľvek ľudské dielo dokáže akoby mávnutím čarovného prútika vymazať v priebehu niekoľkých okamihov, aj keď bolo urobené pre radosť a potešenie iných. Intenzívna búrka v noci z 8. na 9. septembra tohto roka, ktorú sprevádzali početné údery bleskov, zasiahla aj Kriváň a miesto na jeho vrchole, na ktorom bol ukotvený dvojramenný kríž. Ten akoby zázrakom ostal nepoškodený a nezrútil sa do doliny Nefcerka.

Zhodou okolností dva dni na to vystúpil na Kriváň Jozef Lukáč, ktorého pohľad na vrchol doslova šokoval. A najmä pohľad na kríž, o ktorého inštaláciu sa zaslúžil. So situáciou oboznámil Mareka Nemca, organizátora národných výstupov na Kriváň za Maticu slovenskú. Ten kontaktoval Jána Luptáka, predsedu klubu slovenských turistov – región Liptov, ktorý na nedeľu 22. septembra 2019 zorganizoval partiu dobrovoľných turistov na znovukoľtenie kríža na Kriváň. Na akcii sa zúčastnili členovia Klubu slovenských turistov Bobrovec, Turistický klub Liptovské Sliache spolu s milovníkmi hôr a osobitne Kriváňa, ktorí sa v posledných rokoch starajú o jeho údržbu – Tibor Halama a Jozef Lukáč. S údržbou kríža v minulých rokoch nezištné pomáhal aj Dušan Kubinec, bývalý riaditeľ Domu Maticy slovenskej v Lučenci, ktorý je spolu so synom Zdenkom, drevárskym

Vlastenci, matičiari a turisti, ktorí sa postarali o obnovu dvojkríža na Kriváň.

majstrom, jeho autorom. Cyrilo-metodský kríž zhotovili z červeného smreka. Na vrchole ho umiestnili pri príležitosti sto štyridsiateho výročia vzniku Maticy slovenskej v roku 2003. S transportom a osadením kríža vtedy pomohla skupina odboru mladých matičiarov, vedená jej predsedom Františkom Ďurinom a členom Klubu slovenských turistov Liptova Jozefom Cigánikom. Akciu sponzorsky zastrešil aktívny účastník Jozef Lukáč, bývalý predseda dozorného výboru Maticy slovenskej. Zvláštna náhoda umožnila, že osadený kríž vysvätil prítomný turista gréckokatolícky kňaz Emil Turiak. Možno aj to bol jeden z dôvodov, prečo kríž vydržal neporušene šesťnásť rokov.

Dvojramenný kríž už znovu pevne stojí na vrchole Kriváňa a je dôstojným reprezentantom jedného zo symbolov nášho národa. Každý, kto vystúpi na vrchol, sa ho zase môže dotknúť. Každý sa pri ňom môže potešiť alebo sa pri ňom aspoň odfotografovať. Vždy bol a ďalej bude stredobodom pozornosti. Bez toho, aby o to stál. Rovnako ako tí, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom pričínili o jeho inštaláciu, údržbu, obnovu, zachovanie a po posledných udalostiach i o jeho prežitie. Nemôžu tu byť spomenutí všetci osobitne. Koniec koncov, všetci to robili nezištné z lásky k horám a pre svoj dobrý pocit. Napriek tomu im patrí jedna veľká vďaka.

Levočskí matičiari a národníari pozdravili „nežnú“ konkrétnym činom

Na kopci Strompeš už stojí altánok

Text a foto: Miroslav BRINCKO, predseda OR SNS v Levoči

Pri príležitosti tridsiateho výročia nežnej revolúcie sa 14. novembra stretli členovia a sympatizanti miestneho odboru MS a Slovenskej národnej strany v Levoči pri dvojkríži na kopci Strompeš, kde slávnostne otvorili a pokrstili nádherný altánok. Účastníkov privítala predsedníčka miestneho odboru Maticy slovenskej Anna Petreková. Pripomenula význam revolúcie spred tridsiatich rokov, ktorá priniesla Slovákom vytúženú slobodu. Po zaspievaní slovenskej hymny prítomných privítal predseda okresnej rady SNS Miroslav Brincko.

V úvode vystúpenia pripomenul zúčastneným stretnutia význam a históriu dvojkríža. Na Slovensko prišiel z Byzancie, a to ešte pred príchodom Konštantína a Metoda – za čias Samovej ríše. Príchodom Konštantína a Metoda dvojkríž plne zakotvil svoju symboliku na území Slovenska, Panónie, Moravy, Čiech a Podkarpatskej Rusi. Ako spomenul M. Brincko, je veľmi rád, že jeho myšlienka spred štyroch rokov postaví dvojkríž v Levoči, ktorý vyrobil spolu s bratom, sa naplnila a slávnostne bol posvätený pravoslávnym duchovným Kornelom

Levočskí matičiari aj členovia SNS sa pravidelne stretávajú pri rôznych príležitostiach, ale aj za rôznorodého počasia na kopci Strompeš, odkiaľ ich už nepriazeň nevyženie, keďže si tu postavili vkusný altánok.

Miestny odbor MS v Rybníku pripravil minulý mesiac slávnostnú akadémiu, na ktorej sme si pripomenuli tri významné výročia, ktoré sa na Slovensku tento rok oslavovali na viacerých miestach – sto štyridsiate výročie narodenia a sté výročie úmrtia Dr. Milana Rastislava Štefánika, sté výročie oživotvorenia Maticy slovenskej a sto päťdesiate výročie úmrtia prvého predsedu MS Štefana Moyses. Oslavy sa začali slávnostnou svätou omšou, ktorú celebraval miestny dekan DDr. Štefan Kováč Adamov, koncebrovali Mons. Mgr. Daniel Ižold a Th. lic. Anton Ižold, PhD. Po omši sme sa spoločne vybrali ku kaplnke sv. Jozefa, ktorú vysvätil Štefan Moyses, a položením venca a spevom si prítomní uctili pamiatku tohto vzácného muža.

Slávnostná akadémia bola príležitosťou pre všetkých rodákov a pozvaných hostí, aby si tieto výročia uctili dôstojným spôsobom v miestnom kultúrnom stredisku. Pozvanie pani starostky a zároveň predsedníčky miestnej organizácie MS Ing. Danky Trňanovej prijali via-

cerí vzácní hostia, miestni obyvatelia a rodáci, ktorí sa do svojej rodnej obce radi vracajú. Veď akoby aj nie, Rybník, ako mi v rozhovore povedal rodák z neďalekých Podlužian Ing. arch. Jozef Frtús, vďaka svojim prírodným podmienkam, viniču a úrodnej pôde vždy bol naozaj dobrým miestom pre život.

arch. Jozef Frtús, ktorý MO MS daroval svoju plastiku tekovskej ženy. Na podujatí sa zúčastnili aj predsedovia MO MS z Čajkova, Kozároviec, zo Starého a z Nového Tekova. Každého menovite privítala pani starostka na pôde kultúrneho domu a program sa mohol začať. Otvoril ho člen výboru MS Miloš Zverina, ktorý

Rybnická akadémia

Dáša MACHALOVÁ

Pozvanie na slávnostnú akadémiu do Rybníka prijali podpredseda NSK Dr. Igor Eder, poslanci NSK Mgr. Martina Holečková a Mgr. Martin Bátorovský, riaditeľ Domu MS v Leviciach Mgr. Miroslav Považan, členovia výboru MS JUDr. Štefan Martinkovič, predseda DV MS, a Mgr. Dáša Machalová, ktorá zároveň aj moderovala kultúrny program slávnostnej akadémie, doc. Juraj Sarvaš, okresná podpredsedníčka ZO JDS Levica Emília Nichtová, Ing.

prepravil a uviedol výstavu Slovenského ornamentu. Program pokračoval vystúpením talentovaných žiakov z Rybníka – Andreja Hamaru, mladého speváka ľudových piesní, a Zuzky Brezanskej, ktorá nám predviedla svoj talent v hre na husliach. Obaja sú účastníkmi a víťazmi viacerých umeleckých súťaží. V programe sme videli aj zaujímavé filmové ukážky. Vypočuli sme si slovo básnika v podaní Juraja Sarvaša a príhovor predsedu DV MS

Štefana Martinkoviča. Na akadémii starostka Rybníka odovzdala pamätne uznanie za zásluhy o rozvoj a reprezentáciu obce Rybník in memoriam pani Anne Klepáčovej. Folklorne skupiny Krivín a Matičiar sa predstavili svojimi krásnymi piesňami a na záver nám do rytmu vyhrávala hudobná skupina Širákband, ktorej členom je aj miestny pán farár DDr. Štefan Kováč Adamov. Všetci, ktorí sa zúčastnili na slávnostnej akadémii v Rybníku, si mohli vychutnať koláče miestnych gazdoviek, ktoré v rámci Koláčovej parády napiekli. Z Rybníka sme odchádzali plní dojemov z tohto krásneho dňa plného kultúrnych zážitkov, milých stretnutí a rozhovorov, ale i daru z krásneho počasia, ktoré Rybníčanom v tento deň naozaj prialo. Takéto stretnutia sú vždy sviatkom. Sú oslavou súdržnosti, kultúrneho bohatstva a vzájomného obohatenia. Slávnostná akadémia v Rybníku, na ktorej sa stretli matičiari z blízka i zďaleka, zanechala v každom z nás nezabudnuteľný zážitok.

MATICNÉ DEPEŠE

Spomínali na Lettricha

Na Národnom cintoríne v Martine sa v minulých dňoch uskutočnila pietna spomienka pri príležitosti päťdesiateho výročia úmrtia Jozefa Lettricha, slovenského politika, právnik, odborára, exilového dejateľa a člena výboru MS.

Vyhodnotili súťaž Pro Slavis

Devätnásť ročník celoslovenskej súťaže triednych a školských časopisov Pro Slavis, ktorú každoročne vyhlasuje ministerstvo školstva, vedy a výskumu spolu s Maticou slovenskou, slávnostne vyhodnotili koncom novembra v žilinskej radnici. V kategórii stredných škôl získal prvenstvo časopis Rozhľad z považskobystrického gymnázia.

Štúrovci v Tešine

Vďaka evanjelickým cirkevným zborom v Dolnom Kubíne a v Tešine, ktoré v minulých rokoch realizovali projekt Spoločne putujeme už 500 rokov, odhalili v tomto severomoravskom meste na evanjelickom gymnáziu pamätnú tabuľu významným predstaviteľom štúrovskej generácie – J. M. Hurbanovi, M. M. Hodžovi, L. Štúrovi a J. Kalinčikovi.

Ceny Pohľadov

Redakcia mesačníka Slovenské pohľady už tradične oceňuje autorov v kategóriách poézia, próza, esej a publicistika, literárna kritika a história, preklad a príležitostne je udelená aj cena za celoživotný prínos a dielo. V Zichyho paláci 6. decembra tohtoročné pocty udellí Jánovi Švantnerovi, Alexandrovi Halvoníkovi, Jánovi Čomajovi, Lube Šajdovej a Jánovi Kuniakovi. Cenu za celoživotné dielo a prínos do slovenskej literatúry udellí Antonovi Hykischovi.

Stridžie dni

Ako sme už avizovali, v Nedožeroch-Brezanoch oživilí tradíciu driapačiek, ktoré v predvianočnom období boli typické pre slovenský vidiek a konali sa počas tzv. stridžích dní, začínajúcich na Katarínu. Podujatie pripravil tamajší MO MS, obec a občianske združenie K-2000 v rámci projektu Z mozaiky tradičnej kultúry hornej Nitry.

Jedinečný koncert

CZ ECAV na Slovensku v spolupráci s mestom Brezno a MO MS v Brezne usporiadali prvú adventnú nedeľu jedinečný koncert, na ktorom sa predstavil Spevácky zbor slovenských učiteľov. Toto vokálne teleso s celoslovenskou pôsobnosťou vzniklo v roku 1921 a je nositeľom niekoľkých významných svetových ocenení v oblasti zborového spevu. V obradnej sieni mestského úradu privítal jeho členov primátor Brezna Tomáš Abel.

Spolu v advente

Advent Spolu je názov programu, ktorý organizuje CZ ECAV v Pribovciach na spriemerovanie adventných dní svojich členov. Program sa začal už v sobotu 30. novembra Tvorivou dielničkou pre deti i dospelých s výrobou adventného kalendára.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Obec Lehota sa môže pochváliť ďalším novým spevníkom. Staršie ľudové piesne z Lehoty a blízkeho okolia zozbieral a upravil Spevokol Miestneho odboru Matice slovenskej Lehota. O zostavenie zborníka sa postaral predseda MO MS v Lehotě Daniel Pavel s finančnou podporou obce Lehota a automobilky v Nitre.

Pestrá ako kroje

Nový spevník uzrel svetlo sveta počas deviateho ročníka podujatia Matičný deň v Lehotě. Do života ho uviedli starosta obce Radoslav Kriváček, predseda MO MS Daniel Pavel a riaditeľka D MS v Nitre Veronika Bilicová. Predstavená publikácia sa priam blyšala farebnými flitrami – podľa slov D. Pavla „pestrými ako kroje a piesne našich predkov“. Na prvý pohľad útlá knižka obsahuje stotridsaťšesť piesní z Lehoty a okolia, jedenásť českých a moravských piesní z Lehoty a blízkeho okolia a osem národných a hymnických piesní. Spevník má byť významnou pomôckou pre členov matičného speváckeho súboru, ktorý počas svojej existencie od roka 2011 prevzal do svojho repertoáru vyše tristo ľudových piesní.

Lehotskí matičári však svoj Matičný deň začali športovou časťou, a to piatym ročníkom turnaja v stolnom tenise, ktorý sa konal s finančnou podporou MS. Najúspešnejší hráči zo šiestich súťažných kategórií sa dočkali svojho slávnostného ocenenia v závere dňa.

Popoludní pokračovalo podujatie pripomenutím storočnice tragického úmrtia gen. M. R. Štefánika. Divadelná scéna v podaní členov Mladej Matice a Divadelného odboru MS priblížila nielen túto našu významnú osobnosť, ale aj prvého slovenského národného umelca Janka Jesenského. Po scéne člen výboru MO Milan Balla predstavil zaujímavé aktivity, program a program Matičného klubu mladých. Počas roka svojej činnosti dokázala mládež v Lehotě vytvoriť podujatia, ktoré sú zamerané na zmysluplné trávenie voľného času, ale najmä aj na podujatia komunitného charakteru a pomoci ostatným obecným organizáciám. Tak ako už v Lehotě býva zvykom, nechýbala ani hudba a spev, tentoraz v podaní nedávno vzniknutej Lehotskej štvorky.

Za deväť rokov od znovuoobnovenia matičnej činnosti v Lehotě sa miestny odbor zaradil medzi najväčšie odbory na Slovensku. Pôsobí tu záujmový Matičný klub mladých a hudobné zoskupenie Spevokol Miestneho odboru MS Lehota a Lehotská štvorka.

Veronika BILICOVÁ,
Dom MS v Nitre

Dôležité udalosti národných dejín by mal ovládať každý z nás

Štefánik zaujal školákov vo Finticiach

Text a foto: Sláva JURKOVÁ – Foto: Marko GAJDOŠ

Cyklus matičných prednášok a besied prináša medzi školskou mládežou pozitívne ohlasy aj výsledky. Vedenie škôl víta túto formu obohatenia učiva a vedomostí žiakov. Dom Matice slovenskej v Prešove v spolupráci so ZŠ vo Finticiach, najmä vďaka zástupkyňi riaditeľa Dr. A. Pekárovej, zorganizoval vystúpenie predsedu Matice slovenskej M. Gešpera o významnej osobnosti našich národných dejín M. R. Štefánika, ktorý tragicky zahynul pred sto rokmi, čo sme si tento rok v matičnom prostredí intenzívne pripomínali.

Matičné memorandá so školami a ďalšie aktivity predstaviteľov MS, najmä prednáškové cykly, ale aj scénické ilustrácie dejinných udalostí prinášajú svoje konkrétne plody v záujme najmladšej generácie o národné dejiny.

M. Gešper viedol prednášku veľmi pútavým spôsobom, keď otázkami zapojil do životného príbehu M. R. Štefánika a rozprávania o ňom aj samotných žiakov. Predstrel o ňom mnoho zaujímavostí a žiaci ho pozorne i obdivne počúvali. Predseda M. Gešper si k výkladu historických udalostí

a faktov o tragickom životnom osude slovenského veľikána pripravil aj prezentáciu so zaujímavými fotografiami i s krátkym filmom o M. R. Štefánikovi. Po skončení prednášky sa predsedovi MS a riaditeľke D MS poďakovala zástupkyňa školy PaedDr. A. Pekárová a vyslovila nádej na ďalšiu podobnú prínosnú

spoluprácu. Tú ocenila v príhovore aj riaditeľka D MS v Prešove S. Jurková, ktorá vyzdvihla najmä aktivitu pedagógov, srdečné prijatie a poďakovala sa aj žiakom za ochotu učiť sa novým veciam a získavať nové informácie o našich osobnostiach i udalostiach národných dejín, ktoré by mal ovládať každý z nás.

VÁŽENÍ ČITATELIA!

Darujte svojim blízkym ako vianočný darček **PREDPLATNÉ SLOVENSKÝCH NÁRODNÝCH NOVÍN.**

Ponúkame vám možnosť získať predplatné SNN na rok 2020 pre svojich blízkych formou darčekovej poukážky. Predplatné môžete objednať telefonicky, emailom alebo cez web formulár. Pri objednávke uvediete svoju adresu, na ktorú vám doručíme platobný výmer, ako aj adresu obdarovaného, na ktorú budeme zasielať výtlačky SNN v roku 2020.

Po úhrade dostanete darčekovú poukážku vrátane aktuálneho čísla novin ZDARMA. Ponuka platí do 31. 1. 2019.

Ročné predplatné: 28,- €
Polročné predplatné: 14,- €

TELEFÓN: + 421 43/38 12 838, +421 918 904 925
MAIL: snnredakcia@matica.sk
WEB: www.snn.sk, <https://snn.sk/redakcia/predplatne-2>

Náhľad na darčekovú poukážku

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN 46/2019 sme sa pýtali, v ktorom meste sprítomňujú štúrovskú tradíciu organizovaním Dňa Ľudovíta Štúra? Správna odpoveď: Levoča. Vyžrebovali sme týchto výhercov: Anna Neupauerová, Nitra; Jozef Sulinka, Skalica; Peter Mužík, Topoľčany. V čísle 49 sme vám položili pomerne ťažkú otázku, v ktorom meste vznikol prvý miestny odbor MS? Odpoveď hľadajte v príspevku matičného archívára Pavla Maduru o storočnici MO.

• **Otto Smik patril k hrdinským slovenským letcom v RAF. Ak si prečítate črtu Jozefa Sliackeho o ňom, dozviete sa, kde sa narodil. Napíšte nám názov jeho rodiška.**

Odpovede posielajte na redakčné kontakty našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vydania prvého nového čísla v roku 2020.

PRIPOMÍNANIE SI

14. decembra
– pred dvesto päťdesiatimi rokmi (1769) vznikla na pôde Trnavskej univerzity Lekárska fakulta s piatimi špecializáciami

– štyridsať rokov od smrti architekta Emila Belluša (1899 – 1979), významného staviteľa; z jeho tvorby spomeňme aspoň budovu Generálnej prokuratúry a hotel Devín, autor scénických návrhov pre inscenácie švagra Jána Jamnického

– deväťdesiat rokov od narodenia básnika Milana Ferka (1929 – 2010), okrem bohatej poetickej tvorby bol autorom veľkých historických drám z našich dejín

15. decembra
– tristo dvadsať rokov, čo sa narodil významný lekár a balneológ Ján Justus Torkoš (1699 – 1770), priekopník lekárskej vedy v Uhorsku, popredný osvietenský učenec a tridsať rokov hlavný mestský lekár Bratislavy; urobil prvý rozbor minerálnych vôd v Piešťanoch

– futbalista Martin Škrtel oslavuje tridsaťpäť

16. decembra
– stodvadsať rokov od narodenia prvej slovenskej profesionálnej herečky Olgvy Borodáčovej-Országhovej (1899 – 1986), za šesťdesiat rokov svojho pôsobenia na scéne SND vytvorila vyše tristo dvadsať postáv svetovej i slovenskej drámy

– pred sedemdesiatimi rokmi (1949) vznikla Vysoká veterinárna škola v Košiciach, prvá vysoká škola svojho druhu u nás

17. decembra
– pred sedemdesiatimi rokmi (1949) vznikla Vysoká veterinárna škola v Košiciach, prvá vysoká škola svojho druhu u nás

18. decembra
– stodesať rokov od smrti filológa Samuela Czambela (1856 – 1909), ktorý gramaticky a pravopisne spresnil štúrovskú spisovnú slovenčinu a dal jej modernú podobu

– stotridsaťpäť rokov, čo sa narodil druhý pofebruárový prezident ČSR Antonín Zápotocký (1884 – 1957); v rokoch 1948 – 1953 bol predsedom vlády a po smrti K. Gottwalda ho posadili do prezidentského kresla

– nemecké jednotky za účasti príslušníkov Pohotovostných jednotiek Hlinkovej gardy pokračovali v Nemeckej upalovaním povstalcov vo vápených peciach; v tento deň pred sedemdesiatimi rokmi tu zahynula literárna vedkyňa a prekladateľka Alžbeta Gwercová (1905 – 1944)

– poslankyňa Eva Antoňová má okružle narodeniny

20. decembra
– sedemdesiatpäť rokov, čo stopäťnásť sovietskych lietadiel v roku 1944 bombardovalo Prešov; zničili dvestotridsaťdva domov, poškodili sedemsto, zahynulo stodesať ľudí

– sedemdesiatpäť rokov, čo na dobšinskom námestí popravili partizánskeho veliteľa Karola Adlera (1910 – 1944)

– pred sedemdesiatimi rokmi (1949) vzniklo v Nitre profesionálne Krajské divadlo predchodca Divadla Andreja Bagara

(jč)

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
.tasr.

elkomin
Kam so starým elektrosprebičom?
Viac na www.elkomin.eu